

Olga Kulaksız
Domnikiyä Oprä
Fedora Arnaut
Tatyana Buçaşkaya

Ольга Кулаксіз
Домнікія Опря
Федора Арнаут
Тетяна Буцацька

GAGAUZ DİLİ

Гагаузька мова

2020

GAGAUZ DİLİ

3

Hızlısölemler Скоромовки

***

Yolcuyu yoldan yola yollamaa.

***

Yaka yakayı yakalamış.

***

Kılıç kılıca kılıççılar kılıçlanmış.

***

Çıbık, çıbık, çıbıklı,
çıbıklanma, çıbıkçı.

***

Kara, karar, karartı.
Kara kuş kanatlarını açtı.
Kararmış korun altı.

***

Laflan laf lafçı lafa.

***

Usta ustalılı ustalêer ustalınınan ustalıkta.

Hızlısölemeklär Скоромовки

***

Çamur çamurda çamurlan çamurlêêr.

***

Şamata şamatada şamatalık şamatalêêr.

***

Hep dedim, dedim hem hep deyecäm,
Demedim, demäk ki demeyecäm.

***

Kurbaalar kurbaa-kurbaa
Kurbaalıkta kurbaalandı.

***

Baalarda baalar baalı,
Baalatlanmasın baalar.

***

Kır, kırma, kırıntı kırılêr, kırıntılanêr.

***

Baardım, baardım, baarındım, baarınmam da baarıldı.

Ольга КУЛАКСИЗ, Домнікія ОПРЯ,
Федора АРНАУТ, Тетяна БУЧАЦЬКА

ГАГАУЗЬКА МОВА

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Olga KULAKSIZ, Domnikiyä OPRÄ,
Fedora ARNAUT, Tatyana BUÇAŦKAYA

GAGAUZ DİLİ

cümnä orta üüretmäk kurumnarı için
3-cü klasa deyni üürenmäk kiyadı

Чернівці
"Букрек"
2020

УДК 811.512.165(075.3)
К 90

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2020 № 271)*

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Кулаксіз О. С., Опря Д. П., Арнаут Ф. І., Бучацька Т. Г.
К 90 Гагаузька мова: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти. Чернівці: "Букрек", 2020. 136 с.: іл.

ISBN 978-617-7770-59-5

УДК 811.512.165(075.3)

Kulaksız O. S., Oprä D. P., Arnaut F. İ., Buçaçkaya T. G.
К 90 Gagauz dili: 3-cü klasa deyni öğrenmāk kiyadı cümnä orta üüretmāk kurumnarı için. Çernovți: "Bukrek", 2020. 136 s.: r.

ISBN 978-617-7770-59-5

УДК 811.512.165(075.3)

ISBN 978-617-7770-59-5

© Кулаксіз О. С., Опря Д. П., Арнаут Ф. І.,
Бучацька Т. Г., 2020
© Видавничий дім "Букрек", 2020

YARDIMCI NIŞANNAR

- sözlük

- Al esaba!

- soruş

- kolverilmiş bukva

- kolverilmiş laf

Tekrar

1. Aşaadaki resimä görä düzün bir annatma:
"Nicä siz dinnendiniz yazın".

2. Okuyun cümleleri. Kaç cümlä var bu yazıda? Yazın onnarı tefterlerinizä.

Biz läüzüm hepsimiz çalışalım üürenmää. Ozaman bece-recez tarafımızı düzmää. Yapmaa onu zengin, gözäl. Tara-fımızı büük duyguylan severiz taa küçüktän. Vatanımızdan taa gözäl dünnedä hiç bulamaycêz birerdä!

3. Okuyun. İlk sıradan lafları paylaşırın kısımna. Geçirin şiiri tefterlerä.

Biz beklärdik pek çoktan
Taa tez şkolaya gezmää,
Hiç ta korkmadık ondan –
Üüreder o üürenmää.

T. Marinoglu

4. Okuyun. Ne için annadılêr bu Őiirdä? Kaç laf var ilk cümlädä? İkincidä?

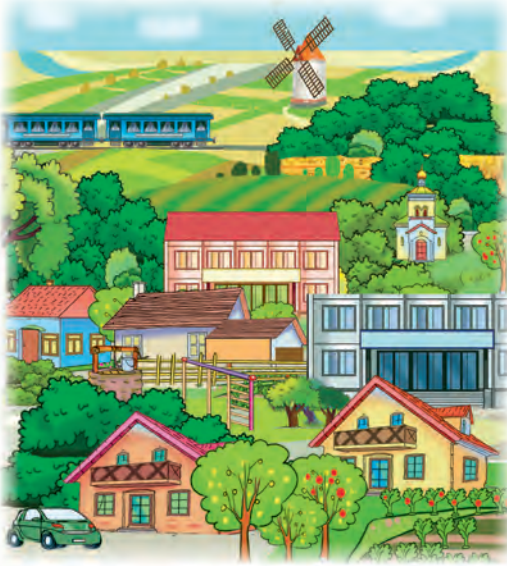
Benim ilk hem paalı kiyadım.
Bän ölüncä seni unutmam!
Büük adam kendimi bän duydum,
Açan "mamu" kendim okudum.

K. Vasilioglu

5. Okuyun teksti.Yazın onu. Ekleyin taa iki uygun cümlä. Dördüncü cümlenin laflarını paylaşırın kısımna.

Biz yaşêêrız Ukrainada. Ukraina bizim memleketimiz. Herbiri çalıŐêr zenginnetmää onu. Devletin zenginonii – insan. Devletin gelecää – uşaklar.

6. Resimä görä düzün cümlä bizim memleketimiz için.

7. Kaç cümlä var bu yazıda? İlk hem üçüncü cümlenin laflarını paylaşırın kısımna. Geçirin onnarı tefterlerä.

Bizim memleketimiz pek käämil. O benzeer bir gözäl korafılı kilimä, angısı döŐenmiŐ çayırlara, yası bayırlara. Onun küüleri, kasabaları açêrlar nicä çiçek.

Küülerdä, kasabalarda yaşêêrlar çalışkan insannar.

8. Okuyun duygulu. Kaçar kısım var laflarda *beygirä* hem *pin-dim*? İki cümlä geçirin tefterlerä.

Tarafım

Beygirä atlı pindim
Kırlarda uçtum – gezdim.
Etiştım taa göklerä,
Gün çıkarkan küülerä.
Pek gözäl tarafımız –
Sevınerız bitkisiz!
Kalmaycek o hiç yalnız,
Burada yaşarkan biz.

T. Zanet

*Nesoy bizim tarafımız?
Kim yardım edecek yapmaa onu ölä gözäl.*

9. Okuyun direcikleri.

Yaparak, güz, aaç, düştü, er.
Şkola, biz, pek, genä, özledik.
Türkü, cıvırlıga, hiç, yuvada, calmêêr.
Sivri, burnubuynuz,
buynuzlan, pek, süser.

Güzün yapraklar düştülär aaçtan erä.
Biz genä pek özledik şkolayı.
Cıvırlıga yuvada çalmêr hiç türkü.
Burnubuynuz süser pek sivri buynuzlan.

cıvırlıga – жайворонок
burnubuynuz – носориг

*Angı direciktä laf toplumu, angısında da – cümlelär? Neçin?
Açıklayın fikirinizi. Cümleleri ayzın.*

Bir yada birkaç lafa, angıları göstererlär bitirilmiş bir fikir, cümlä deniler.

Örnek: *Güz. Kuşlar uçtular sıcak erlerä.*

10. Okuyun. Kaç cümlä var bu teksttä? Kaç laf var ikinci cümle-dä? Yazın üç cümlä.

İnsannar başlamışlar lafetmää pek çoktan. Onnar lääzım-mış bulsunnar kendilerinä imeelik. Bulsunnar kendilerinä koruntu. Da insannar başlamışlar çaarma biri-birini yardıma. Peydalanmış aazdan söz. Lafetmäk. Bukvalar peydalan-dıyan, aazdan sözü başlamışlar geçirmää kiyatlara. Buta-kım sözä biz şimdi yazılı söz deeriz.

K. Vasilioglu

11. Laflardan düzün cümlä. Yazın onnarı.

Pek, hava, serinneer, gittikçä. Silkinerlär, yaprakları, erä, sararıpta, aaçların. Sert, bir, poyraz, lüzgär, tarafından, eser. Tıkêêr, yaprakları, kuytulara. Kalêrlar, açların, çır-çıplak, dalları. Sesli uuldêêrlar, dallar, lüzgär, çıplak, estikçä, taa.

N. Tanasoglu, bir parça

Ne olêr güzün? Nesoy lüzgär eser poyraz tarafından?

12. Okuyun söyleyişleri. Açıklayın maanalarını.

İlkyazın çalışacan – güzün boyar olacan.

Bütün yaz çalışacan – kışın raatlık bulacan.

Güzdän gözäl zaman yok, meyva, eşillik – pek çok.

Güzlär bizdä pek paalı – baalar üzüm asılı.

Güzün dolaya baktın – herersi dolu altın.

Alfabet

13. Alfabeti okuyun.

Aa, Ää, Bb, Cc, Çç, Dd, Ee, Êê, Ff, Gg, Hh, Iı, İi, Jj,
Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Öö, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Țț,
Uu, Üü, Vv, Yy, Zz.

Sesleri söyleriz hem işideriz, bukvaları yazêrız hem gö-
reriz. Vokal hem konson seslär bukvalarlan yazılêrlar.

14. Lafları alfabet sıralıına görä dizin, söyleyin, yazın.

Çölmek, baktı, altın, gök, zaman, taa, esap, piliçlär, bizim,
näända, aulda, sararmış, yaprak.

15. Bu bukvalardan laf düzün. Onnarı yazın. Üç laflan düzün birär cümlä. Yazın onnarı.

1) r, t, e, e, f, t;

2) z, l, y, a, a;

3) y, r, a, a, i, t, k, l;

4) ü, z, g;

5) m, k, ä, e, r, ü, n, ü;

6) d, ü, ü, r, i, e, c, i.

Cuvap: üürenmäk, tefter, güz, yazal, üüredici, kiyatlar.

Gagauz dilindä var 10 vokal ses hem sesi gösterän
bukvalar: ä, e, i, ö, ü, a, ê, ı, o, u.

16. Okuyun söyleyişleri. İncä hem kalın vokalları gösterin.

Adamın sözü fikirinä görä. Çok ii, açan çatı uzun, ama söz
kısa. İi sözü mayıl olaysın seslemää. Çok bilän – açıkgöz,
adamın da sözü – söz.

Gagauz dilindä var 21 konson sesi hem sesi gös-
terän bukvalar: Bb, Cc, Çç, Dd, Ff, Gg, Hh, Jj, Kk, Ll,
Mm, Nn, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Țț, Vv, Yy, Zz.

17. Aşağıdaki laflara koyun kaçırılmış bukvaları. Onların altlarını çizin.

Ç○yırda, güz○n, teft○r, kırmızı○, ens○r, auld○, kuşl○r, ş○la, uşakl○r, g○ziner, uçt○lar, d○mna, eş○l, meyv○lar.

Nesoy sesleri göstererlär kaçırılmış bukvalar?

18. Okuyun söyleyişleri, bilmeyceyi. Geçirin tefterlerinizä. Konson sesleri gösterän bukvaları çizin.

1. Az lafet, ama uz lafet. Adam sözündän belli. Çok lafedän az yaparmış. Alatlama dilinnän, alatla elinnän. Lafı bal, işi da helal. Eni dost sän aara, ama eskilerini unutma.

2. Bilmeycä.

İlkyazın şennendir,
Yazın serinneder,
Güzün doyrêr,
Ama kışın yısıdêr. (şæ)

19. Okuyun, aklınızda tutun. Yazın tefterlerinizdä karı (kız) adlarını, koyarak alfabet sıralıına görä.

Zinaida – Zina; İrina – İra; Elena – Länka, Länä; Mariya – Mani, Maşi; Sofya – Soni, Sofi; Ekaterina – Kati, Katina, Kina; Varvara – Varka – Vari; Evdokiya – Doka, Domna, Doni; Aleksandra – Saşi, Sanda; Domnikiya – Dona – Donka.

İnsannarın adları hem soyadları, hayvannarın adları çekederlär yazılmaa bükük bukvanan.

20. Okuyun. Noktaların erinä koyun hayvan adı.

Köpek koruyer evi. Keçi piner dallara. Otlamaa gitti inek Bizim kotoy pek beener tutmaa sıçan. Beygir taşıyêr kırdä insannara su.

Koymak için laflar: Juçka, Mani, Yıldız, Vasi, Çakal.

Yazın tefterlerinizdä. Kaç cümlä var bu yazıda? Kaç laf var dördüncü cümledä?

21. Düzün aazdan annatma, kullanarak resimi. Hayvannara koyun uygun ad. Üç cümleyi yazın tefterlerinizä.

Vokal sesleri. Vokal garmoniyası

! Gagauz dilindä var 10 vokal ses:
beş incä edän konsonnarı – ä, e, i, ö, ü;
beş kalın edän konsonnarı – a, ê, ı, o, u.

22. Aşaadaki lafları okuyun, sora kalın edän vokallı lafları bir direktä, incä edän vokallı lafları da başka direktä yazın. Herbir direktän ikişär laflan düzün cümlä.

Çiçek, yaprak, sokak, güz, gözäl, yıldız, tarla, pamuk, arpa, ördek, derä, balık, çimen, küü, kasaba, çuval.

23. Aşaadaki şiirdän ilkin kalın vokallı, sora da incä vokallı lafları, ayırıp, tefterlerinizdä iki direktä yazın.

Renkli güz (bir parça)

Kırlara başçalara
Geldi renkli güz.
Yapraklar dayandılar
Suuklan üz-bä-üz.

Sararmaa başladılar,
Kızarmaa suuktan.
Taa çoyu kafasızlar
Atılêr aaçtan.

K. Vasilioglu

Dilimizdä olan lafların çoyunda ya salt kalın, yada salt incä vokallar bulunêr.

Örnek: **tokat**, **daul**, **duvar**, **taras** – laflarda sade kalın vokallar var;

eşik, **pesmet**, **kelebek**, **ekmek** – sade incä vokallar var.

Laflarda salt incä, yada salt kalın vokalları olduuna vokal garmoniyası (vokal uygunnuu) deniler.

- 24.** Aşaadaki parçayı yazın da salt incä vokallı lafların altlarını çizin. Sözlüktän lafları **kuşkuluk**, **karanfil** yazın tefterlerinizä. Düzün onnarlan birär cümlä.

İlkyaz o yılın geldi ydi nicä dâ her yılın. Geldiydi pek erken. Ama getirärdi kendi kuvedindä bir kuşkuluk. Mart ayın başlantısında kırlar şansora paklanmıştılar kaardan. Küü içindä olduydu yolcaazlar. Yamaçlarda hem çayırlarda eşerärdi çimen. Güneşti, sıcaaktı, kuruydu.

N. Baboglu "Karanfillär açtılar enidän"

kuşkuluk – настороженість

karanfil – гвоздика

Kısım. Lafların geçirdilmesi

25. Aşaadaki cümleleri tefterinizä geçirin, lafları kısımna ayırın, herbir lafta kaç kısım olduunu söyleyin.

Ama ne gözäldi vakit baalarda! Armut aacın tepesindä bu yıl bitki sefer pupuk öter. Deredä kurbaalar baarêr. Dozdolay aaçlar üstündä türlü, gözäl seslärlän, kuşlar çalêrlar. Şkola-nın başçasında meyvalar olmuşlar. Biz dinnendik, oynadık, işledik.

Laflar vokallara görä kısımna bölünerlä. Lafta kaç vokal var, okadar da kısım var: **ço-cuk-lar**, **kurt**, **i-yer-lär**, **a-na-tar**. Uzun vokallar bir kısımna kalêrlar: **aaç**, **oo-lum**, **kaz-maa**, **ii-lik**, **been**.

26. Aşaadaki şiiri kısım-kısım okuyun.

Uyku türküsü

Nani, nani, nani, na,
Sarmaşêr uyku sana.
Nani, nani, nani, na,
Buluşacêz yarına.
Nani, nani, kuşcaazım,
Uyumaa sana läazım.

Ko uykun tatlı olsun,
Düşlerin aslı çıksın.
Göklerä uçasın çak,
Fidannar kalsın alçak.
Horozlar gözäl ötsün,
Yıldızlar seni öpsün.

P. Gagauz-Çebotar

Bir sıradan başka sıraya laflar kısım-kısım geçiriler:
al-ma, ser-gen, may-mun, man-tar, tef-ter.

Bir bukva sırada brakılmêêr, başka sıraya da geçirilmeer.

Geçirtmää lâázım bölä: *uşak-lar, oku-maa.*

27. Aşaadaki lafları yazarak geçirtmek için bölün. Angı lafları geçirtmää yoksa nicä, altını çizin.

Oduncu, araba, elek, üüredici, örümcä, unnuk, uçurdak, ilaç, ilişik, baarêr, aala, aalamaa, giysi, zeedä, tanışmak, evcääz, başçada, havalar, yorgun.

Örnek: Oduncu – odun-cu, elek.

28. Okuyun şiiri. Yaraştırın onu resimnän. İlk cümlelerin laflarını paylaşırın geçirtmek için.

Kar bey, Peti, çamuru.

Vasi, sän getir suyu.

Samanı da katacez, topalak ta yapacez.

Sora kaldırcez duvar – evimiz gözäl olar.

T. Zanet

Urgu

29. Okuyun. Laflarda urguyu bulun. Yazın. Urguları koyun. Urgusuz vokalların altına birär nokta koyun.

Gün bulut altında
Avşamdan kauştı,
Horozlar aaçlarda
Vakitsiz ötüştü.

N. Tanasoglu

Lafta kısımnarın biri pek sölenir. Bölä kısımın vokalına urgulu vokal deniler. Kalan vokallar urgusuzdur: **masál,** **kazán,** **annatmák,** **pénçerä.**

Gagauz dilindä urgular taa çok lafların bitki kısımnarına düşerlär.

30. Okuyun. Yazın. Herbir lafa urguyu koyun. Urgusuz vokalların altına bir nokta koyun.

Daalardan çok fayda var. Onnar kırları kuraktan koruyêrlar. Daalar soluu paklêêrlar. Denizlär, göllär, derelär, daalar eri gözällederlär. Kuşların, hayvannarın – hazır evleri. Daaları koruyun!

31. Aşağıdaki lafları okuyun, uruguayu onnara koyun. Yazarak geçirmek için bölün. Angı lafları geçirtmää yoksa nicä, altını çiziniz.

Güneş, baalı, can, datlı, pınar, kucak, öpüş, sevda, cennet, dil, Vatan, çayır, Bucak, laf, oolum, oyun, yaprak, avşam, baa, üzüm, üüredicilər, sepet, maaza, şıra, ana, meyvalık, şarapana, çiten, tatlı.

Örnek: güneş – gü-neş, öpüş.

32. Okuyun. Kaç cümle var bu teksttä? Beşinci cümlenin lafların, angı sesi gösterän bukvalrı belli edin.Yazın.

Ukrainada var çok anılmış gözäl erlär. Onnarın biri – Uman kasabasında Sofiya adına park. Yılın herbir zamanı bu parkta käämil hem meraklı. Onun herbir köşesi açêr tarihin sayfalarını.

O. Kulaksız

*Dinnenmäk parkı "Sofiya", Uman k.
Софіївський парк, м. Умань*

Sesli hem tutnuk konsonnar

EŞLİ HEM EŞSİZ KONSONNAR

Eşlilär:

seslilär: *b, v, g, d, c, z, j*

tutnuklar: *p, f, k, t, ç, s, ş*

Eşsizlär:

seslilär: *y, l, m, n, r*

tutnuklar: *h, ı*

33. Okuyun. Bu laflarda sesli hem tutnuk konsonnarı gösterin.

Kır sesleri

(bir parça)

Küçük vatanım,
Anam hem kanım.
Seftä güneşim,
İlk sabaalarım!

N. Baboglu

34. Okuyun. Bu laflarda eşli hem eşsiz konsonnarı gösterin.

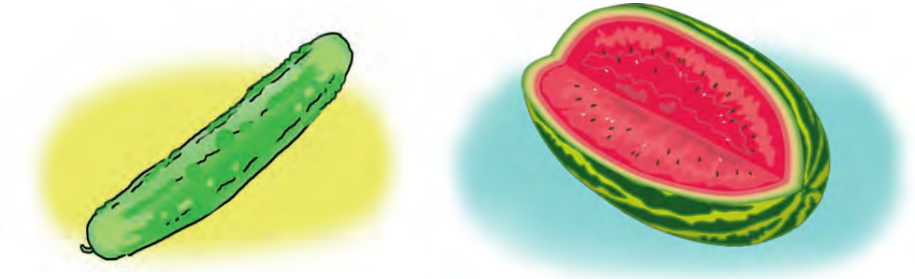
Kır sesleri

(bir parça)

Duuma tarafım –
Üüsek bulutlar.
Kapu önündä
Aşlamaa dutlar...
Traka sesleri
Çayıra senmiş,
Mal sürüleri
Dereyâ inmiş.

N. Baboglu

35. Okuyn. Aşaadaki bilmeycelerdä sesli hem tutnuk konsonnarı bulup çizin.

1. Var bir ev, içi dolu insan,
ama yok ne kabusu, ne pençeresi. (karpuz, hiyar)

2. Var bir dâdu kat-kat giimni.
Kim onu soyundurêr, bakırlan yaş döker. (uianus)

3. Çokça komuşum benim var,
Ama, yazık, – görüşämeeriz. (iêlêrêşêrêlêr)

Konsonnarın dönmeleri

36. Okuyun. Esaba alın ne ses işidiler lafların bitkisindä? E angı bukva yazılêr?

Dolap, kap, dip, cep, esap, cuvap.

– Söleyin **p** nesoy konsondu?

– Şindi bu lafları diişterecez:

Dolabı, kabı, dibi, cebindä, esabı, cüvaba.

(Tutnuk konson **p** vokalın önündä **b** konsona döner)

– **B** nesoy konsondur?

– Bu laflarlan birär cümlä düzün. Bu lafları cümledä dooru yazın.

Örnek: Dolap durêr içerdä.
Ekmää dolaba koydum.

37. Okuyun. Aşaadaki lafları diiştirin. Onnarın konson dönmelerini esaba alın.

Armut – armudu, süt – südü, kiyat, dört, git.

38. Aşaadaki lafları yazın, onnarın bitkisindä konsonnara bakın. Düzün onnarlan birär cümlä. Üç cümleyi yazın tefterlerinizä.

Aaç, aaca; piliç, pilicä; kireç, kirecä; ilaç, ilacı; yamaç, yamaca.

39. Aşaadaki lafları okuyun da esaba alın, nasıl onnar yazılêrlar. Bu lafları diiştirin yukardaki laflar gibi: *dip, süt, aaç, dört, kireç.*

Dolap	kiyat	piliç
dolabı	kiyada	pilicä
dolapta	kiyatta	piliçtä

40. Aşaadaki lafları okuyun. Bitkilerindä z konsonu açık söyleyin.

Biz, buz, kız, gagauz, dokuz, diz, ceviz, göz, deniz, otuz, çöz, çiz.

Örnek: kaaz – kaaza, makaz – makaza.

Açan lafın bitkisindä **z** konson tutnuk işidiler, onu bulmaa deyni, lafı diıştirmää lâázım ölä, ani **z** konsonun ardına vokal ses gelsin:

kaz – kazı, öküz – öküzü.

41. Aşaadaki laflarlan birär cümlä düzün. Lafların bitkisinda **z** bukvanın altını çizün. Düzün aazdan bir annatma, kullanarak resimi.

Biz, bizim; karpuz, karpuzu; buynuz, buynuzu; toz, tozu; üz, üzünü; göz, gözün; yıldız, yıldıza.

42. Okuyun. Çizin o lafların altlarını, angıların bitkisindä var bukva **z**. Dooru yazılmasını inandırın.

Bitti sıcak yaz. Geldi renkli güz. Güz – yılın zamanı, açan toplanêr büüdülmüş bereket. Büük şennik hem şamatalık kırdä, baalarda, başçalarda. İnsannar toplêêrlar olmuş zarzavatlari, meyvalari. Maşinalar durmaz taşıyerlar üzüm.

43. Koyun kolverilmiş bukvalari. Onnarın dooru yazılmasını yınandırın. Aazdan düzün onnarlan cümlä. Beşini yazın tefterlerinizä.

Örüma□, ya□, olma□, biya□, ilkyä□, elcää□, inanma□, sesçää□, aa□, a□, gülcää□, bi□, dü□, yalnı□, ü□.

İKili konsonnar

44. Aşaadaki lafları okuyun. Esap alın, nânda iki birtakım konson yannaşık gelir.

at – attım;

kol – kollar;

pat – patta;

yum – yummaa;

sus – sussun;

gün – günnär;

el – ellär;

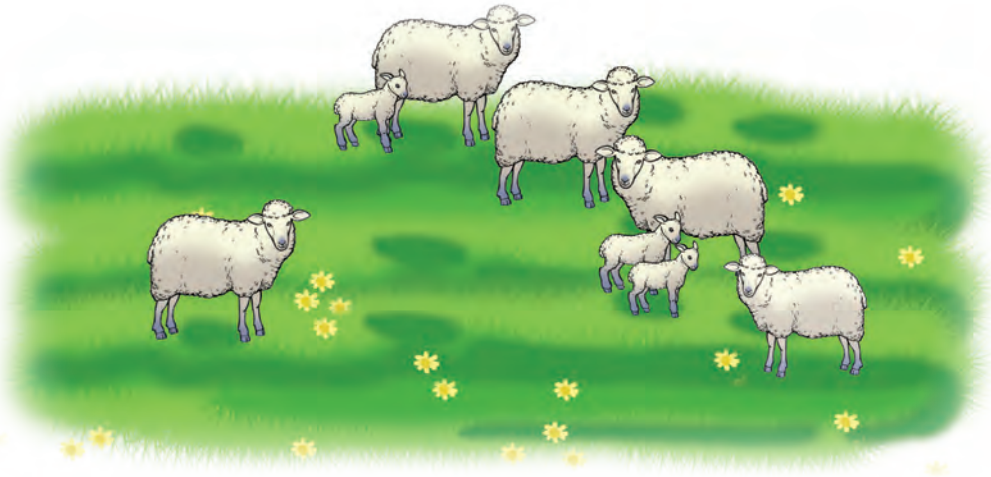
kireç – kireççi.

45. Aşaadaki lafları ölä diiştirin, ki onnarda ikili konson olsun. Yazın onnarı tefterlerinizä. Düzün dört cümlä.

Yol, dil, gül, on, çan, el, piliç, ses, tut, göm, bin, can.

46. Aşaadaki cümlelerdä bulun ikili konsonnu lafları. Annadın onnarın dooru yazılmasını.

Çuvallar dolu samannan. Acın dallarında erleşmişlär kuşlar. Mani darttı kuklasına bir gözäl çember. Yazın sıcak – kuşlara, hayvannara bolluk. Kati tuttu atılmış topu. Çannar urdu – hepsicii girdilär işlemää. Çobannar ilkyazın toplêêrlar koyunnarı sürülerä.

Tekst

BAALINTILI SÖZ

47. Okuyun. Baalantılı sözün adını koyun, tefterlerinizä yazın. İnandırın ani o baalantılı söz (tekst).

1. Baa. Bizim küümüz büyük. Uşaklar şkolada ürenerlər. Stefanaya aldılar eni emeni. Üzümnr artık oldu. Sabaa oynayacez futbol.

2. Geldi güz. Baalarda oldu üzümnr. Büüklär da, küçüklär da hergün giderlər baa bozmaa. Herkezi çalışêr, ki büüdülmüş bereket kaybelmesin.

zaamet – iş, çalışmak
çünkü – neçinki
herkezi – herbiri

Bir yada birkaç cümleyä, angıları baalı biri-birinä maa-nayca, baalantılı söz (tekst) deniler.

**Örnek: *Güz. İnsannar baaları bozêrlar.
Tabiat hazırlanêr kışa.***

Tekstin nişannarı

1. Tekst kurulu cümlelerdän.
2. Teksttä cümlelär baalı biri birinä maanayca.
3. Teksttä kimin için yada ne için söleler. Bu tekstin teması.
4. Testin temasını var nicä annamaa (tanımaa) başlıından.
5. Tekstin var parçaları (bölümneri): çeketmesi, baş payı, sonu (bitkisi).
6. Teksti annamaa – bu onun öz fikirini annamaa.

48. Bu laflarlan kurun baalantılı söz verilmiş temaya görä "Genä şkolaya geldik". Yazın onu tefterlerinizdä. İlk cümledä çizin konson sesleri gösterän bukvaları.

Genä şkolaya geldik

Geçti yaz, hızlı. Biz, dinnenmää, işlemää, hem, yardım etmää, büüklär. Vakıt geldi, şkola, gitmää. Kiyat, çanta, eni almaa. Genä buluşmaa, şkola aulunda, üüredici, uşaklar. Büük, buket, ona, çiçek, verdik, sevinmelik. Ana – bobalar, eni, dost edenmää, üürenmää.

- 49.** Okuyun. Yazın kendiniz taa iki cümlä, ilerledin annatmayı. Bu tekstä görä kurun hem yazın üç soruş, kullannarak lafları *nesoy?, kim?, angı?*.

Bir vakıtlar yaşarmış bir kızçaaz. Hepsicii onu pek sevärmişlär. Ama hepsindän taa pek onu sevärmiş manisi. Günün birindä manisi baaşlamış ona kırmızı çufadan bir fes. Oza mandan beeri o kızçaaza hepsicii başlamışlar Kırmızı Fes demää.

Çevirdi K. Vasilioglu

fes – шапочка
çufa – сукно

- 50.** Okuyun teksti. Bulun onun öz fikirini, koyun adını, ekleyin taa iki, maanaya görä yugun, cümlä. Yazın.

Miti pek beener urlaşmaa kompyuterlan. Onda pek tez var kolaylık bulmaa cuvap meraklı soruşlara. Onun yardımınan var nicä baalantı yapmaa bütün dünnäylan.

Tekstin baş fikri hem teması

51. Verilmiş tekstlerä koyun başlıklarını. ("Şkolaya hazırlanmak", "Güz geldi Ukrainaya", "Güzün"). Bulun onnarın baş fikirini. Beendii teksti tefterlerinizä ayzın. İnandırın ani o tekst.

1. Bitti sıcak yaz. Ukrainaya geldi renkli güz. Şen hem şamatalı uşaklar doldurdular başçaları, baaları, meyvalıkları. Hepsi, kıra çıkannar çalışkan hem mukayet. Gözäl, tatlı almaları usulcuunnan koyerlar sepetlerä. Şıralı üzümneri sa – yollêêrlar şarap zavoduna. Zarzavatlar da küülerdä, kasabalarda gözellederlär bizim soframızı hem yaşamamızı.

mukayet – toplayıcı, çalışkan

**Ne için bu tekst?
Ne en önemli fikir bu teksttä?**

**Ne annadılêr kimin için yada ne için –
bu tekstin teması, konusu.**

**Ne en önemli, en paalı, en lâızımnı fikir gösteriler –
bu tekstin baş fikiri.**

2. Vasıcık kalktı erken, makarki onu kimseycik kaldırmadıydı. Çantası onun çoktan hazırda, ama o taa bir kerä baktı, erleştirdi kıyatlarını, tefterlerini, penalı, boyacıklarını... Kapa-
dı çantasını. Hızlı yıkadı suratını, silindi, tarandı. Başçadan kopardı en gözäl çiçekleri da yaptı bir testä.

Sora idi sabaa ekmeeni da hızlı-hızlı gitti şkolaya.

52. Okuyun. Bulun tekstin baş fikirini. Yazın tefterlerinizdä.

Köpek, horoz hem tilki

Köpek hem horoz yollanêrlar geziyä. Avşamnen horoz uyumuş fidanda, köpek sa – o fidanın boyunda, köklerin arasında. Geldiynän vakıt, horoz girişer ötmää. Tilki işider

onun sesini. Yaklaşêr ona da erdân çekeder yalvarmaa, ani horoz insin erä.

Horoz demiş:

– İltân lââzım uyandırmaa bekçiyi. Ko salversin da oza-
man inecäm.

Tilki çekeder aarama bekçiyi da uurêr onun üstünä. Köpek
ansızdan fırlêêr da tilkiyi buêr.

L. Tolstoy, çevirdi M. Kösä

53. Var mı nicä bu cümlelerdän tekst düzmää. Okuyun söyleyişleri.
Açıklayın maanalarını.Yazın tefterlerinizdä.

* * *

Diil o dost, kimin aazından bal akêr,
Ama o – kim dooruyu söyleyip, gözünä bakêr.

* * *

Haliz dost o, kim iilää üüreder, fenalıktan da durgudêr.

* * *

Dostu yıllarlan aarêêrsın, ama kaybetmää var nicä bir saata

* * *

Varkana käämil dostun – hepsindän zengin oldun.

Tekstin düzülmesi

Tekstin payları:

başlantısı (giriş)

içi (özü, temel payı)

bitkisi (tamamı, çıkışı)

Başlantısı. Gelmiş ilkyaz. Başlamış kaar suları akmaa.

İçi. Uşaklar almışlar bir taftacık, yapmışlar ondan kayıcak da suya salvermişlär. Kayıcak üzärmiş, uşaklar da onun ardına kaçarmışlar, baarışarmışlar, bişeycik önnerindä görmääzmişlär.

Bitkisi. Butakım onnar kaçmışlar taa kösteklenip, ikisi dä bir gölcük içinä düşmeyincä.

L. Tolstoy, çevirdi K. Vasilioglu

54. Aşaadaki teksi okuyn. Onun paylarını bulun. İlandırın.

Neçin garga çok yaşaarmış?

(legenda)

Allaa insanı yaratmaktan sora, pro-rokların biri, gitmiş diri su getirmää. Bir testä su almaa da insannara onu getirmää.

Çeşmedän gelärkän yolda o yorulmuş, da yatmış dinnenmää. Testi devirilmiş, su erä akmış. İki garga konup o sudan içmişlär.

Bundan beri da kalmış, ani gargalar binnärlän yıl yaşarmışlar.

55. Aşaadaki teksti okuyun. Düzün, koyup paylarını erinä. Düzülü teksti yazın tefterlerinizä. İlk cümlelerin laflarına koyun urguyu.

Tä bu takım Kati geçirmiş Maşicii derenin öbür tarafına.

Maşicik küçükmüş. Yalnız zorca gezärmüş. Onnarın yolunda bir derecik varmış. Kati almış Maşicii sırtına marfa. Çıkarmış çoraplarını da girmiş su içinä.

– Taa sıkıca tutun, Maşi!

Kati sabaylän gitmiş mantar toplamaa. Maşicii da almış yanına.

56. Okuyun. Koyun tekstin adını. Gösterin tekstin paylarını. Bulun onun baş fikirini. Bir payını yazın.

Yılanın kuyruu dartışmış kendi kafasınnan bu beterä. Angı-sı läüzüm illeri gitsin?

Kafa demiş:

– Sän gidämeyecän önündä, zerä sendä yok ne göz, ne da kulak.

Kuyruk demiş:

– Ama bendä bütün kuvettir, bän seni itirerim.

Kafa demiş ani onnar ayrılısınnar. Kuyruk kopêr kafadan da çekeder illeri dooru sürünmää. Ama taa ayrıldııynan kafadan, o düşer bir er çatlaan içinä.

Tä neyä getirer annaşmamak.

L. Tolstoy, çevirdi M. Kösä

Abzaŧ

57. Okuyun. Bulun abzaŧları teksttä.

Petridä hem Mişada varmış bir beygir. Çeketmişlär oynamaa da annaşmaa: kimin beygir. Başlamışlar biri-birindän o beygiri kendinä çekmää.

– Ver bana, beygir benim.

– Diil, sän bana ver. Beygir diil senin, ama benim. İŧitmiş mamuları bu çekişi, almış beygiri koltuuna. Beygir kimseycin olmamış. İkisi dä kalmışlar oyuncaksız.

Te bölä kim becermeer annaşmaa. O hepsini kaybeder.

L. Tolstoya görä, çevirdi K. Vasilioglu

Abzaŧ – o tekstin bir payı, angısı bulunêr iki kenarın girintiliindä. O yazılêr kızıl çizgidän.

*Kaç abzaŧ var bu teksttä?
Esaba alın, nicä yazılêr herbir abzaŧ?*

58. Okuyun teksti. Bulun abzaŧları. Yazın onnarı dooru, deyni olsun tekst.

Alma

Alma – Ukrainanın meyvalıkların kâr çorbacıykası. Tabiat boyamış bu meyvayı kendi en gözäl boyalarınan. Var sarı da, açık eşil dä, pembä dä, kırmızı da, kırmızı yanaklı da, eşil da, angıları aazında eriyer. Onnar adama saalık verer, uşakları sevindirer. Var mı, sanki, ölä adam, kim ani sevmesin almayı?!

Yumuruk gibi, iiri, güneşçik gibi, gözäl. Hepsicii sever bal gibi tatlı, sulu, şıralı almaları!

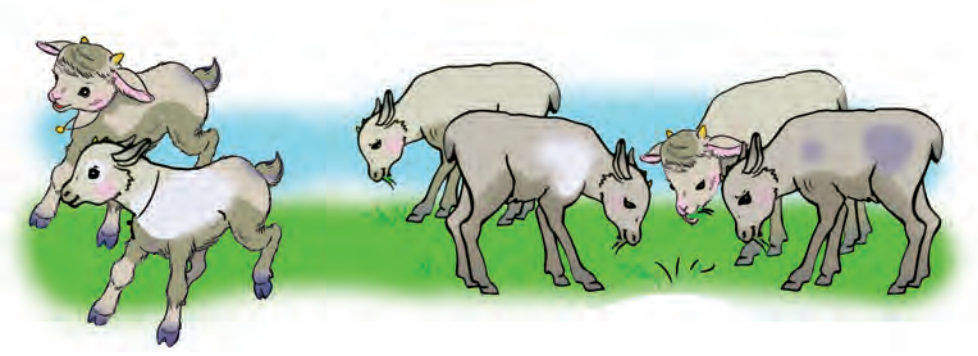
- 59.** Kaç abzağ var bu teksttä? Neyi gösterer herbiri? Yazın onnarı. İlk cümleñin laflarını aazdan paylaşırın kısımñara.

Dava

Todi görmüş düşündä nicä dört yıldız erä düşmüş. O yıldızlar birär buynuzlu keçi olmuşlar. Açan çocukak uyanmış, çıkmış taa tez sokaa da hepsinä annadarmış kendi düşünü. Bir dädu da seslemiş onu. Bitkidä Todiyä sormuş kaç buynuz etişmeer keçilerä? Çocukak cuvap etmiş: okadar, kaç var iki keçidä.

Ya sän söyleyebilecän mi, kaç buynuz etişmeer keçilerä?

T. Marinoglu

- 60.** Okuyun bilmeyceyi. Bulun onun cuvapını. Bu tekst mı? Açıklayın düşünmenizi.

Üçlän üç olêr altı,
Ördeklär göldän kalktı.
Yukardan döndü biri,
Göklerä uçtu ... (be...).

Tekstin soyları

61. Okuyun tekstleri.

a) Ekmek – o yaşamak. Ekmeklän musaafirleri karşılêrlar, onu sofraya koyêrlar. Yortularda gözâl kolaçlar pişirêrlär, sora iliştirêrlär. Ekmek, sıcak ekmek. Ona evallaa geler küçüü dä, büüyü dä. İhtârlar, ekmää erä düşürdüynän, çabuk kaldırêrlar da öperlär.

Ne için annadılêr bu teksttä? Ne oldu?

b) Bu dünnedä hepsindän paalı hem ayozlu – ekmek. Koryun herbir bukacıı, sevin ekmää. Ekmek bizi zengin yapêr. Ekmää lâazım korumaa!

*Ne için yazdırılêr bu teksttä?
Nesoy lâazım götürmää kendimizi ekmeklän?*

v) Sän bilersin mi, neçin yaamur yaayêr? Topraan benizi kara da yalvarêr yıkasınnar onu. Yaamur yaayêr göktän. Yıkêr eri, da o olêr em – eşil.

Sp. Vangeli

Neçin yaamur yaayêr?

Gagauz dilindä tekstlär bölünerlär üç soya:

- **annadıcı**, bölä tekstlär annadêrlar ne olmuş, onnara koyulêr soruş **ne oldu?**
- **yazdırıcı**, bölä tekstlerdä yazdırılêr predmetlär, insan-nar, kuşlar, hayvannar, oluşlar; onnara koyulêr soruş **nesoy?, angı?**
- **fikirli (düşünceli)**, bölä tekstlerdä sölenen oluşların hem türlü işlerin, yaşamanın sebepleri hem neetleri için; onnar cuvap ederlär soruşa **neçin?**

62. Okuyun tekstleri. Bulun onnarın soylarını. İnanırın.

a) Okumayın alacakarannıkta. Okumayın yatarken. Taa sıkça ayırın gözlerinizi kiyattan da verin onnara dinnensin-när. Pek açık şafka çok bakmayın. Gözlüklär sizä olurlar yar-dımıcı, ama taa ii onnarsız. Koruyun gözlerinizi!

Körlük – bu en büyük sakatlık!

alacakarannık – сутінки

ayırmaa gözlerini – відірвати погляд

b) Sincapın dişçezleri keskin, zotkacı gözäl, şubacıı sıcak. Pek donaklı giyimni sincap. Yapaası tülü. Atlêêr daldan dala pek çemrek. Sesçeezi gevrek. Kışın onun yuvası dolu kuru mantarlan, datlı cevizlär-län hem başka imeklärlän.

sincap – білка
giyim – одяг, вбрання
çemrek – хвацький, моторний

v) Geldi sıcak ilkyaz. Yamaçlardan akêr sular. Başladılar, şışirip, patlamaa dallarda gözlär. Başçalarda peydalandı ilk çiçeklär. Gelerlär sıcak taraflardan göçmen kuşlar. Şen uşaklar tolokada top oynêêrlar. Çiftçilär kırdan başladılar ekmää.

yamaç – схил
göz, (filiz) – бруньки
göçmen – перелітні
çiftçi – землероб

63. Okuyun cümleleri ilk hem ikinci direciklerdä.

1. Baka, işlemää, küü, çoban.
Mamu, almaa, bän, eni, fistan.
Getirmää, Kati, pınardan, su, taazä.
2. Baka küüdä çoban işleer.
Mamu aldı bana eni fistan.
Kati getirdi pınardan taazä su.

Angı direciktä laf toplumu, angısında da cümlä? Neçin? Cümleleri yazın.

64. Paylaşırın lafları da düzün cümlä. Yazın onnarı.

Ekmeksıcakekemek. Onaevallaagelerherbirinsan. Büündä-tutêrımaklımdanicäuşaklımdaatlaşaraksevinärdimmanimin-dolayındaaçañoçıkardı fırından sıcak ekmekleri.

Öläkalmışölädagiderdünneyiekmektutêr.

Mina Kösäyä görä

65. Okuyun.

Bir gün Vani bir büyük konuşka yapmış. Çok insan musaa-firlää buyurmuş. Musaa-firlär gelmişlär – baaşış getirmişlär. Çorbacı sevinmiş bu işä.

Kaç cümlä var bu teksttä? Yazın onnarı tefterlerinizdä.

66. Okuyun teksti. Ne için annadılêr bu teksttä. Ne anadınız üçün-cü cümledä. Yazın cümleleri tefterlerinizdä.

Girginanın laaleleri

Sabaa. Girgina yıkadı üzünü, atladı başçaya. Burada o şaştı. Laaleciclär açmıştılar. Kızçaaz çöktü, çeketti kokmaa onnarı. O pek sevindi. Avşamdan korudu laaleleri, baktı kimsey koparmasın, çiinämesin. Girgina istärdi sevindirsin anasını.

T. Marinoglu

Annatma, soruş hem duygulu cümlelär

67. Okuyun. Düşünün, neçin bu teksttä pek çok cümlä, angıların bitkisindä soruş nişanı durêr? Sıralayın aftanın günnerini, yazın onnarı tefterlerinizdä.

- Gecä, nicä senin adın?
- Benim adım Gecä.
- Ee nicä sana deyardılär dün?
- Dün dä bana hep Gecä deyardılär.
- Bana sa büün deerläär Çarşamba, dün deyardılär Sali, ötögün dä – Pazertesi. Sabaa deyeceklär Perşembä, bir gündän sora – Cumaa, sora da – Cumertesi.

Herbir cümlä sölener bir neetlän.

Cümleyä, angısında naşesä annadılêr, sölener, annatma cümlä deniler.

Örnek. Vani gider okula.

Cümleyä, angısında teklif ediler birbişey yapmaa, duygulu cümlä deniler.

Gelin, gelin burayı, kutlayalım çorbacıyı!

Duygulu cümlelär intonañiyäyä var nicä olsunnar şaşma da izin dä.

Sport kaavileder saalı. Siz seversiniz mi spordu? İle-nin sportlan!

Cümleyä, angısında bulunêr soruş, soruş cümlesi deniler.

Panayırdan bir bişeycik aldınız mı?

68. Okuyun. Açıklayın, inandırın cümlelerin soylarını.

Ana dilim

(bir parça)

Afet sän, ana dilim,
Şindiyädän bilmedim
Bilmedim, denämedim,
Ne gerciksin, sän dilim!

Sofi Koca

69. Okuyun. Kaç cümlä var bu yazıda. Açıklayın cümlelerin soylarını. Dooru okuyun onnarı. Yazın onnarı tefterlerinizdä.

Dostluk

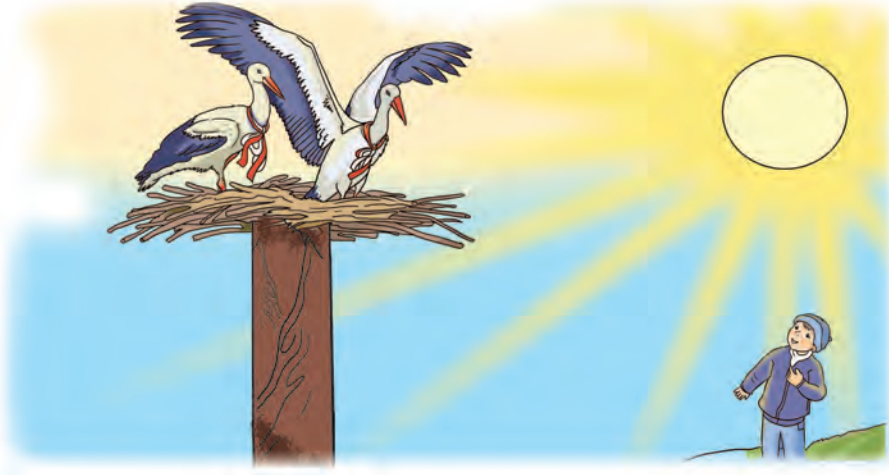
(bir parça)

İlkyaz. Bu yalpak hoşlu vakıdı Vanişka çoktan bekläärdi. Da tä o geldi sıcak günnerinnän, derelerdä tunuk sularınnan, türlü çiçek kokularınnan.

Vanişka baardı: "Kur-kur-kur!". Leleklär o saat kondular onun yanına. Salt şindi o denedi, ani kuşların boynularında onun kırmızı – biyaz martacıkları.

Çocucak sarmaştı onnara da dedi: "Hoş geldiniz, dostlarım!".

T. Marinoglu

Cümlenin baş hem ikincili payları

70. Okuyun. Bunnar cümle mi? Neçin? İnandırın.

- a) Oldu auşam.
Tutuştular lampalar.
Salêr köpek.
Bân okuyêrım.
- b) Kış gibi gözâl zaman
Bilmeerim, dostlar!
Kaar kundaannan sarılı
Yorulmuş kırlar.
- v) Kaar yaadıysa kışın çok –
Ekmek için kahır yok.

*Kimin yada ne için sölenêr herbir cümledä? Koyun soruşu.
Haliz ne sölenêr? Koyun soruşu.
Eter mi bu iki laf cümledä, ki açıklamaa onun maanasını?*

71. Okuyun. Yazın tefterlerinizdä.

Çocuklar topladılar çok mantar. Geldi pek renkli güz. Şkolacılar hergün giderlər şkolaya. Evdä duvarlar da yardımnêr.

Genç çocuklar koruyêrlar sınırları.

Bulun cümledä lafları, angıları baalı biri-birinnän. Bunun için ilkin bulun lafı, angısı gösterer, kimin için yada ne için sölenêr bu cümledä.

Bu subyekt. Çizin onun altını bir çizgiciklän. Subyektän koyun soruş lafa, angısı gösterer, ne sölenêr subyekt için. Bu predikat.

Çizin onun altını iki çizgiciklän.

Kim? Çocuklar (ne yapêrlar?) koruyêrlar

Koyun soruşu subyektän o cümle payına, angısı açıklêr onu.

Çocuklar (nesoy?) genç

Koyun soruşu predikattan o cümlä payına, angısı açıklêêr onu.

koruyêrlar (neyi?) sınırları

Okuyun cümleinin shemasını.

(Kim?) çocuklar (ne yapêrlar?) koruyêrlar

Nesoy?

Neyi?

genç

sınırları

72. Yazın. Gösterin okçazlarlan lafların baalantılarını.

Örnek: Oli islää üürener.

Şkolacılar yardımneêrlar küçüklerä. Tolokada otlêêrlar küçük kuzucuklar.

73. Verilän laflardan kurun cümlä. Cümledä lafları erleştirin soruşların sıralıına görä.

1. Bal, kuannar, yazın, toplêêrlar. (kimnär? ne yapêrlar? ne? nezaman?)

2. İzmetçilär, küçük, işleerlär, dinnenmäz. (nesoy? kimnär? nicä? ne yapêrlar?)

3. Çiçeklerdän, hortumunnan, kuan, uzun, bal özünü, çeker. (ne? nesoy? neylän? ne yapêr? nedän? neyi?)

kuan – бджола

hortum – хобот

izmetçi – черговий

bal özü – нектар

74. Yazın tefterlerinizdä. Sayın da söyleyin, kaç cümlä var bu şiirdä. Cümlelerdä baş payların altlarını çizin.

Uşaklar üzerlär
Dalgalı göldä.
Topçaazı vererlär
Dayma el – eldän.

Pali da onnarlan,
Dost gibi oynêêr.
Kara burnusunnan
Topçaaza urêr.

T. Marinoglu

75. Okuyun cümleleri. Olmayecekler mı zeedä o laflar, angılarını biz ekledik? Ne diişildi bu cümlelerdä?

Hızlı oldu auşam.
Tutuştular pençeleredä şafklı lampalar.
Kapunun önündä salêr köpek.
Bän okuyêrim sevgili masalımı.

**Cümledä herbir lafın var kendi rolu.
Laflara cümlelerdä deniler cümlelin payı.**

**Subyekt hem predikat – cumlelin baş payları.
Subyekt cuvap eder soruşlara *kim?*, *ne?*.
Predikat cuvap eder soruşlara *ne yapêr?*, *ne yaptı?*,
ne yapacêk?.**

76. Okuyun lafları. Kurun onnardan cümlä. Yazın cümleleri teftelerinizdä. Baş payların altlarını çiziz.

Kışın, ayazlar, büyük olêr. Sarılı, kırlar, kışın kaarlan, kaba. Soni, yapmaa, sever, uroklarını.

77. Yazın herbir cümleyä subyekt ekleyeräk. Çiziz baş payların altlarını.

Kuytularda büüdü üüsek   .
Derin   doluydu kaarlan.
  gezärdilär üüsek kürtünnerin üstündä.
Yardımcı laflar: kürtünnär, çukurlar, küülülär.

kuytu – neredä esmeer lüzgär
kürtün – kaar yivini

78. Okuyun. Nişannayın cümlelerin başka paylarını.

Çamcaaz kaba kaarlan örtünmüş. Kıynaş gözlü tavşamı kaar hızlı örtmüş. Vasi geçân yaz kasabaya gitmiş. Dädu bukvaları ii biler. Kiyatları okumaa o sever.

Cümlenin hepsicii payları, baş paylarından kaarä – ikincili paylar sayılêlar.

Vasi oturêr suyun boyunda.

Vasi oturêr neredä? – boyunda.

Neyin boyunda? – suyun.

Laflar: *boyunda hem suyun*, cümlenin ikincili payları.

79. Okuyun. Paylaşırın teksti abzaçlara. Yazın onnari dooru. İnanđırın cümlelerin soylarını. Belli edin aazdan cümlelerin ikincili paylarını.

Bilersiniz mi siz ne o muzey? Var muzey, angısı anna-dêr halkın tarihini. Var muzey, angısı tanışırêr resimcilerin yaratmalarınnan. Var arheolocık muzeyi. Gidin muzeylerä! Tanışın meraklı, läazımnı bilgilêrlän!

*İncä zanaat muzeyi, Odesa k.
Музей мистецтва, м. Одеса*

Lafların baalantıları cümledä

80. Herbir sıranın laflarından kurun birär cümlä. Koyun tekstin adını. Yazın.

1. Kombayna, biçer, eni, boodayları, üüsek.
2. Tavşam, altında, bir da, kosaların, bir, kombaynacı, görmüş.
3. Zavalı, kurtarmışlar, ölümdän tavşamı.
4. Birdän, kaçmış, o, kalkmış, ta.
5. Sevinmiş, kombaynacı, pek, buna.

Lafbirleşmesi – iki laf, angıları biri-birinä baalı maanayca. Lafbirleşmesindä bir laf mutlak baalı öbürünä.

Subyektlän predikat lafbirleşmesi kurmêêr.

Cümledä ***Kızçaaz toplêêr olmuş alma***. İki lafbirleşmesi:

1. toplêêr ne? alma, 2. alma nesoy? olmuş.

81. Okuyun. Yazın tefterlerinizdä. İlk hem ikinci cümlelerdä çizim baş payların altlarını.

Kafadarlar

Sandi pek sık hastalanarmış. Ama onun kafadarı Panti büyüymüş kaavi bir çocuk, yanakları herkerä alma gibi kırmızıymış. Sandı başlamış düşünmää, neçin o hasta gezer, kafadarı da ölä saalıklı.

"Elbetki olacêk saalıklı! O hergün gimnastika yapêr, suuk suylan çelikleşer. Ya bän dä sabaa çekedeyim sportlan iilenmää! Bakayım olmayacam mı kaavi?!" – düşünmüş Sandi...

kafadar – приятель

çelikleşmää – загартовуватися

saalıklı – здоровий

sportlan iilenmää – заниматься спортом

Ne için bu tekst?

82. Okuyun söyleyişleri da açıklayın onların manaalarını. Düzün bir kısa aazdan annatma, kullanarak söyleyişin birini.

* * *

Sportlan saalık bireri baalı.

* * *

Sportlan sän ilenecän ilaçtan kurtulacan.

* * *

Gençliktä ne yapacan – ihtärlıkta bulacan.

* * *

Duran demir – küflener, işleyän – yalap eder.

* * *

Yatan taşın altına su akmaz.

* * *

Eer kalkarsan erken sän – taa uzaa etişecän.

83. Okuyun söyleyişleri. Bulun verilmiş söyleşlerdä bir hem çok maanalı lafları. Yazın tefterlerinizdä.

Adamın sözü fikirinä görä. Çok ii, açan çatı uzun, ama söz kısa. İi sözü mayıl olaysın seslemää. Çok bilän – açıkgöz, adamın da sözü – söz.

Az lafet, ama uz lafet. Adam sözündän belli. Çok lafedän, az yaparmış. Alatlama dilinnän, alatla elinnän. Lafı bal, işi da helal.

Yakın hem karşı maanalı laflar

84. Okuyun. Bulun cümlelerdä karşı maanalı lafları.

Analar-bobalar gecä – gündüz işleerlär. Evelki zamandan şindiyä kadar pek çok meraklı işlär oldu. Vani sever kara topraa, Mani dä – biyöz şiridi. Korkma laf vermää, kork onu tamannamamaa. Kara Denizin pek duruk suları. Bilginin kökü acıdır, meyvası onun tatlıdır.

85. Okuyun. Bulun yakın maanalı lafları. Kendi bilgilerinizä görä bulun taa birkaç örnek. Yazın tefterlerinizdä.

Bizim ana – gagauz, dilimiz pek gevrek, şıralı, zengin. Vatanımda, Ukrainada, çalışkan, şeremet insannar yaşêêrlar. Onnar zenginnederlär, gözallederlär uygunnadêrlar yaşama-yı. Bu dünnedä adamın yaptılkarı kalêr, lâazım olêr, fayda getirer.

86. Resimä görä düzün aazdan, bir 5-6 cumlelik annatma, kullanarak karşı hem yakın maanalı lafları. Annatmayı bitirdin zanaat için söyleyişlän.

Lafın kuruluşu. Kök. Birköklü laflar

**87. Okuyun. Bu lafların bulun birtürlü paylarını. Maanayca benze-
erlär mi biri-birinä?**

Bal, balcı, ballamaa, balcaaz, ballı,
balıkçı, balıcak, balıkçılık.

Laflara, angılarında var birtürlü hem bir maanalı
laf parçaları – senselä laflar deniler: **güz – güzün –
güzlüklär, bostan – bostancı, şkola – şkolacı.**
Senselä lafların birtürlü paylarına kök deniler. Onun
için senselä laflara birköklü laflar deniler.

88. Okuyun. Bulun birköklü lafları da çizin köklerini.

Çam – çamcaaz, başça – başçacık – başçadan, baa –
baacı, taş – taşçı, bostan – bostancı, el – eldiven.

89. Bulun bu laf çiftlerin arasında birköklü lafları.

ana – anatar;	alma – almalık;
alma – almak;	oyun – oyuncak;
deri – derici;	kap – kapu;
bal – balık;	tuz – tuzluk.

90. Okuyun. Ayırın birköklü lafları. Nişannayın kökleri.

Artık üstümüzdän geçärdilär göçmen kuşlar. En ilkin başla-
dılar kalkınmaa batac kuşları.

Sora başladılar brakmaa yısıdılmış erlerini kazlar da, ör-
deklär dä. Kart kuşlar üüredärdilär gençleri. Her sabaa genç
kuşlar yapardılar büyük gezintilär havada, ki kaavileştirmää

kanatlarını bu uzak yola deyni. Dolaylar dolduydu kuş sesinän. Onnar sesedärdilär biri-birinä.

91. Kurun da yazın birköklü lafları.

El, keçi, tuz, yol, dost, göz, gül, eşik, alma, çiçek, ev, kuş.

Örnek: kuş – kuşcaaz.

92. Çözün bilmeyceyi. Yazın tefterlerinizdä. Bilmeycenin cuvabına araştırın birköklü lafları.

Ondan taa kara hiç yok,
Kurt, böcek iyer pek çok.
Papşoylar aalêr ondan,
Aklı çıkmêêr bostandan. (гараг)

93. Okuyun lafları. Birköklü mu onnar? Neçin? Yazın birköklü lafları. Kökleri belli edin.

Göz, gözlerimä, gözäl, gözlük, gözlükçü.
Gül, gülüntü, güllük, gülcü, gülüş.
Göl, gölmek, gölcäöz, gölcük.

Afikslär

94. Okuyun. Yazın tefterlerinizdä. Çizin lafın **kardaş** diişilän parçasını (payını).

Kardaş, kardaşın, kardaşa, kardaşı, kardaşta, kardaştan.

Kökä eklenän parçalara **AFİKS** deniler:

ev, ev-in, ev-ä, ev-i, ev-dä.

Afikslär belli edilerlär nişannan $\wedge$:

Vatan-im, kuzu-nun

95. Okuyun cümleleri, lafı **derä** läüzimni formada koyarak. Yazın, parantezaları açarak. Derä lafın önündä koyun soruşları: **(ne?) derä, (neyin?)..., (neyä?)..., (neyi?)..., (nedä?)..., (nedän?)...** . Nişannayın afiksleri.

Derä kendi sırtında tutêr büyük gemilär hem başka üklär. (Derä) kenarında durêr büyük bir kasaba.

Baktım (derä) bitk i (bitki) kerä. Gördüm (derä) seftä, ama sevdim onu bütün ürektän. Aydan zeedä bän yıkandım (derä). (Derä) uzak bireri gidämeerim.

96. Okuyun, diiştireräk lafı **klas** cümlelerin maanasına görä. Yazın, parantezaları açarak. Lafın klas önündä koyun soruşları: **(ne?) klas, (neyin?)..., (neyä?)..., (neyi?)..., (nedä?)..., (nedän?)...** . Nişannayın afiksleri, açıklayrak, angı laflarda yok afiks.

Klas bizi genä topladı. Şindi (klas) içindä var 16 banka. Bizim (klas) geldi eni üürenici. (Klas) o pek beendi. (Klas) o hepsiciinän tanıştı. Şindiyädan o bizim (klas) taa gözäl görmemiş.

97. Okuyun teksti. Yazın, kalın vokalların altlarını çizerek bir çiziciıklän, incelerin dä – ikiylän. İlk cümlelerin laflarında belli edin afiksleri.

Dostlar

Miticik hastalanmış. Canı sıkılmış evdä. Hepsicii çocuklar şkolada üürenerlär, ama o yatêr.

Gelmişlär dolaşmaa onu Koli hem Vası. Getirmişlär ona bir eni hem gözäl resimni kiyat. Miticiin dostları – pek ii çocuklar!

98. Aşaadaki laflara uyan afiksleri ekleyin da yazın.

üürenici

tefter

adam

göz

er

Örnek: er – dä, er – in, er – lär.

[-da (dä), -nın (-nin), -ın (-in), -un (-ün)
-lar (-lär), -a (-ä), -ya (-yä), -lı, (-li), -lu (-lü)
-sız (-siz), -suz (-süz), -dan (-dän)

99. Okuyun. Düzün bu laflardan eni laf.

Çift, göz, bostan, baa, diş, horoz, üzüm, cümbüş, masal, tefter, parmak, küü, tuz, pali

Örnek: çift – çiftçi.

100. Okuyun. Lafları bölün köklerä hem afikslerä. Yazın tefterlerinizdä.

Örnek: taukçular – tauk-çu-lar.

Küülü, küüdän, küüdeki, küü, küülülär; yaalı, yaacı, yaa, yaadan, yaasız, yaada; kırcı, kıra, kırlar, kırı, kırdan, kır; bostan, bostancı, bostana, bostanda, bostandan, bostannar, bostannarda, bostancının, bostancıların.

küüdeki – angısı küüdä yaşêr

yaacı – kim yaa yapêr (satêr)

kırcı – kırdä işleyennär

101. Afikslerin yardımınnan düzün eni lafları. Yazın tefterlerinizdä.

Örnek: iştä, için, işlär, işçi, işsiz.

Derä

şkola

kemençä

tuz

yol

gözlük

[-lar, -lär, -nın, -nin
-un, -ün, -ın, -in, -çu
-cu, -cü, -cı, -ci

Söz payları. Tanıştırmak uurunda

102. Okuyun lafları. Onnarı ayırı-ayırı yazın soruşlara görä.

Aydınnık, dayı, balaban, gitmää, kısa, eşil, zabun, kiyat, alçak, gözäl, akıllı, silmää, kacmaa getirer, aul, kaku, paali, yakın, eski, bostan, duygu, başça, oynamaa, eniştä, çıkmaa, karannık, kompyutêr, masa.

Örnek: **Adlıklar:** duygu, derä.

Nışannıklar: kırmızı, maavi.

İşliklär: gelmää, kaçtı.

Bizim sözüümüz kurulu laflardan. Laflar pay olêlar birkaç büük bölümä. Herbir ayırı laf – söz payıdır. Söz payları: **adlık, nışannık, işlik, aderlik, sayılık.**

Predmetlerin adlarını gösterän laflar (kim?, ne?): adam, tabiat, gözlük ... – bunnar **adlık.**

Adlıkların nışanını gösterän laflar (nesoy?, netürlü?, angı?): maavi, üüsek, kaavi ... – bunnar **nışannık.**

Adlıkların işlemini gösterän laflar (ne yaptı?, ne yapêr?, ne yapacak?): aldı, gitti, gelecek, ... – bunnar **işlik.**

103. Okuyun. Yazın tefterlerinizdä. Çizin lafların altalarını, angıları cuvap ederlär soruşa **kim?**

Yardımcıyka

Oldu avşam. Döndülär iştän mamuyılan baka. Mani hazırladı avşam ekmeeni. Paşi koydu masaya çinileri, çinicikleri, kaşıkları, furkulişaları, bıçaa.

Oli hazırladı ekmää. Ekmek idiktän sora Kati yıkadı bulaşıkları, sildi muşamayı.

104. Okuyun. Yazın tefterlerinizdä. Çizin o lafların altlarını, angıları cuvap ederlär soruşlara (**nesoy?**, **netürlü?**, **angı?**). Yazın cümleleri. Çizin adlıklarda afikslerin altlarını yada nişannayın onnarı. Üçüncü cümlelerin bulun baş paylarını. Belli edin onnarı.

Karaca

Karaca kaçêr hızlı –
Bir kıvrak boylu hayvan.
Buynuzlar onda dallı,
Korkmêêr hiç ayazlardan.

T. Marinoglu

105. Okuyun. Yazın tefterlerinizdä. Çizin o lafların altlarını, angıları cuvap ederlär soruşlara (**ne yaptı?**, **ne yapêr?**, **ne yapacak?**).

Köstenkelä

Köstenkelä yaşêêr kırdä,
Benzeer küçük bir yılanca.
Basarsan sän kuyrucuuna,
Brakıp onu, kaçêr uzaa.

T. Marinoglu

karaca – олень

köstenkelä – ящірка

106. Okuyun. Yazın tefterlerinizdä. Lafların, angıları cuvap ederlär soruşa **ne?**, altlarını çizin.

Daa orkestrası

(bir parça)

İlkyaz yaprakları parkta fışirdêêr,
Dayın orkestrası konçert verer.
Gerçek yıldızlardan seslär geler,
O bülbüllän pupuk bilä ötüşer.

V. Kirioglo, çevirdi İ. Köksal

Adlık

107. Okuyun. Ne için annadılêr bu šiirdä.

Aylä

Ayledä iki uşakız,
Anamız sever bizi.
Kakucuumnan yardımcıyız –
Pek beeneriz temizlii.
Kaldırêrim yatamı –
Hepsi erli-erindä.
Kakucuum tozalanı
Gezdiret içerlerdä.
Odalar oldu kırnak –
Birerdä tozçaaz hiç yok.
Mamumuz dedi yalpak:
– Saalıcak sizä pek çok.

T. Marinoglu

tozalan – пилосос

Angı laflar yardım ettilär annamaa kim için, yada ne için
sölenet bu yaratmada? Bulun onnarı.

Laflara, angıları göstererlär predmetlerin adını hem
cuvap ederlär soruşlara **kim?** yada **ne?**, adlık deniler.
Örnek: **kim?** kaku, ool, balık
ne? alma, eşik, direk, taş

108. Okuyun. Yazın aşıada verilmiş lafları, angıları göstererlär
predmetlerin adlarını bu sıralaa görä:

İnsannar: adam, .

Büümnär: ot, .

Hayvannar: öküz, .

Predmetlär: yorgan, .

Kuşlar: pupuk, .

Tabiat oluşları: lüzgär, .

Kapu, keçi, devä, kartal, çingenä, karpuz, koyun, pençerä, döşek, penal, çanta, horoz, kiyat, olak, garga, genger, katifä, prasa, dost, piliç, tekä, armut, yaamur, saksan, kırlangaç, booday, alma, zerdeli, yazal, haylaz, susay, hasta.

109. Okuyun teksti. Koyun tekstin adını. Koyun kolverilmiş bukvaları. Altlarını çizin.

Çok işlär adam var nicä yapsın kendi elerinnän: topla-sın zarzavat, meyva, baa bozsun, asır hem çöten örsun, çatı kıvratsın... Ama elär, kâr altından olsunar – genä ruba dikämeyeceklär iinsiz hem aaç kesämeyeceklär nacıksız, ekmek kesämeyeceklär bıçaksız, dokumayı kesmeyeceklär makazsız.

Onuştan insan pek çötan bulmuş kendisinä deyni türlü yardımcılar, türlü tedarıklar, angılarının adı – instrument, tedarık, avadannık. Çekiç yokan elimizdä bir enseri kaka-mayacez, kerpedensiz enseri çıkaramayacez, oklavasız bir pazı yazamayacez.

K. Vasilioglu

Nelär için sölenir bu teksttä? Okuyun teksti adlıksız. Var mı nicä annamaa teksti adlıksız? Bulun da virgül aşırı, çıkarıp yazın adlıkları.

110. Okuyun deyimneri. Açıklayın maanalarını. Yazın deyimneri aqlınızda tuttuuna görä. Çizin adlıkların altlarını.

Aaç adamın koynusunda ekmek durmaz.
Karımcadan örnek al – kışa yazdan hazırlan.
Bülbülä altın kafes tä – kapan.

111. Herbir lafbölümünä ekleyin da yazın taa ikişär laf.

İnsannar: kim? yazıcı, işçi, batü .

Kuşlar: kim? kartal, bülbül .

Büümnär: ne? gümä, ot, .

Zarzatlar: ne? biber, patlacan, .

Yaban hayvannarı: kim? ayı, aslan, fil, .

Predmetlär: ne? elek, skemnä, .

Tabiat oluşları: ne? lüzgär, kaar, .

Transport: ne? tramvay, taliga, .

Adlıkların sayıları

- 112.** Okuyun teksti. Yazın cümleleri. Çizin adlıklarda afikslerin altlarını yada nişannayın onnarı. Üçüncü cümlenin bulun baş paylarını. Belli edin onnarı.

Salkım – o bir yapraklı aaç. O islää büüyer bizim taraflarda: çayırlarda – bayırlarda. Salkımdan yapêrlar fıçı, kazık, köprü. Pek bürcü onun çiçeklerin kokusu. Onnardan kâr ilaçta var nicä yapmaa. Kuvannar havezlän toplêêrlar çiçeklerin tozunu.

O. Kulaksız

Nicä lääzım diiştirmää lafları, eer laf gideydi çok aaç için?

Adlıklar diişilerlär sayılara görä.

Adlıklar birlik sayısında göstererlär bir predmet, çokluk sayısında – iki yada taa zeedä predmet. Adlıklara çokluk sayısında eklener afikslär:

-lar, -lär, -nar, -när: kuşlar, ekmeklär, adamnar, ennär.

- 113.** Angı sayıda durêrlar adlıklar? Herbir lafın sayılarını diiştirin, nişannayarak onnarın afikslerini. Yazın tefterlerinizdä.

İnsannar, bayraklar, şkolacılar, evlär, bayırlar, senselelär, kardaşlar, analar-bobalar, başaklar, kombayna, erik, dädu, çiçek, üzüm, dana, uşak, kızçaaz, direk, adam, karı, kaar, tarla.

Örnek: insannar – insan, kızçaaz – kızçaazlar.

- 114.** Okuyun. Koyun lafları çokluk sayısında. Yazın tefterlerinizdä.

Bayır, çayır, kahir, ambar, kaz, buz, tuz, makaz, çiiiz, yıldız, kız, horoz, piliç, çekiç, engeç, sürgeç, ilaç, bal, mal,

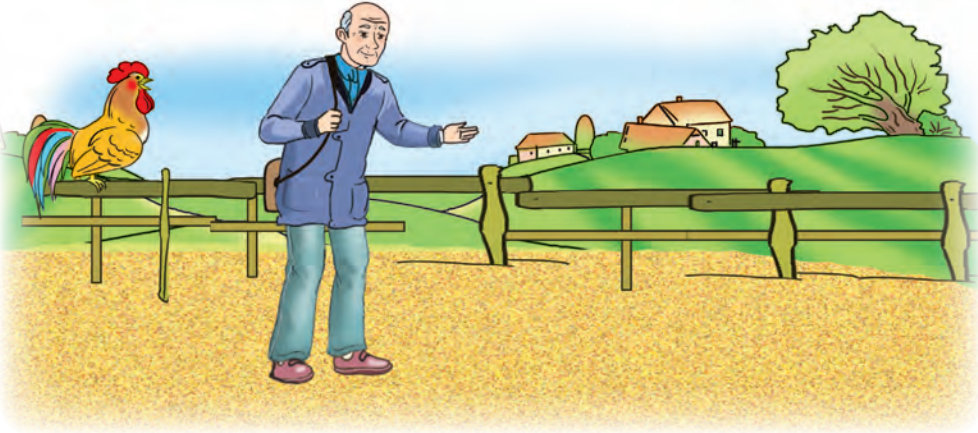
nal, dal, yal, yol, kol, bel, kül, pergel, yazal, baka, şaka, şışä, ara, meşä, mamu, kaku, yaka.

115. Okuyun şiiri. Bulun adlıkları. Diıştirin onnarı sayılara görä. İlk tepecii yazın tefterlerinizdä.

Yolum düştü ana tarafıma,
Serin soluu çekerim güüsümä;
Tä dönemeç, bitki yılma –
Da bän girerim küüyümä.
Sabaa durardı sak, açan
Koptu bir kart horoz sesi.

Sora avaz olup ona,
Doldu çalgıylan herersi.
Ne erken bu orkestra uyandı?
Beni mi karşılêêr Aydar?
Çalmaa ürääm da yollandı
O horozlarlan barabar.

P. Çebotar

Büük bukva adlıkların yazılmasında

- 116.** Okuyun hem aqlınızda tutun bu adların dooru yazılmasını. Yazın tafterlerinizdä üç karı adı, üç tä adam adı.

Anton – Toşı, Vasiliy – Vasi, Viktor – Vitä, Aleksandr – Saşa
Dmitriy – Miti, Grigoriy – Goguş, Afanasiy – Tanas, Tanku,
İlya – İlişka, Födör – Todur.

Antonina – Toni, Elena – Länka, Olga – Oli, Feodora – Tu-
dorka, Tudora, Todika, Varvara – Vari, Varka, Anna – Ani,
Nuşi, Mariya – Maşi, Mani, Dariy – Dari, Dmitra – Mitra.

**Soyadlar, adlar hem bobaycalar yazılêrlar büük buk-
vadan: *Petri, Simu, Paşi, Çani, Dionis Tanasoglu,
Nikolay İgnatoviç Baboglu, Dmitriy Nikolayeviç,
Kara Çoban.***

soyad – прізвище
ad – ім'я
bobayca – по батькові

- 117.** Okuyun teksti. Bulun soyadları hem adları. Onnarı doru ya-
zın. Koyun kolverilmiş bukvaları. Altılarını çizin.

Geçti sıcak yaz. Kat●ylän Oli gi●tilär musaafirlää Babog-
lulara. Orada onnar oyn●dılar Babogluların uşaklarınan:
Albinaylan, Todiylän hem Simuc●klan. Pek be●ndilär uşak-
lar günü bu takım geçirmää. Ert●si günü teklif ettil●r Babog-
luları onnara, Karakaşlara, musa●firlää.

- 118.** Okuyun. Tutun aqlınızda kimi soyadların maanalarını. Beş
soyadını maanalarinnan yazın tefterlerinizdä.

Arnaut – ilkyazın ekilän booday.

Karanfil – başça çiçää (gvozdika).

Beyoglu – zengin (boyar) oolu.
Vornik – bekçi (müdürlüktä).
Kasap – yaanıcı (yaanı satan).
Çilingir – demirci (kuznedä işleyän).
Urum – grek.
Kadın – karı.
Kavarnalı – Kavarnadan gelmää.
Çavdar – ekin (booday çeşidi).
Katranacı – katran satan.
Berber – kırkan, traş edän adam.
Torlak – çıplak.
Daskal – popazın yardımcısı.

119. Yazın kendi bilgilerinizä görä altı soyadı, angıları göstererler adamın zaametini. Düzün onnarlan birär cümlä.

Örnek: Terzi, Kuyumcu.

BÜÜK BUKVA HAYVANNARIN LAAPLARINDA

Hayvannarın laapları çekediler yazılmaa büyük bukvan: **Bobik, Cülbars, Bim, Alaca, Karagöz, Çakal, Uzunkulaklı** h.b.

120. Okuyun. Esaba alın hayvannarın laaplarını. Yazın tefterlerinizdä. Hayvannarın laaplarını nişannayın, çizeräk altlarını.

Petri – büyük hayvancı çocuktu. Aalemdä yoktu okadar hayvan, kuş aulda, nekadar Petridä vardı kediyän köpek. Komuşular kâr şaşardılar, nicä o şaşirmêêr hayvannarın adlarını. Köpeklär aulda boy – boydular. En küçücüü – Yumacık. Onun ardına gidärdilär: Yıldızçık, Tilkicik, Kıskanç, Bekçi, Salan, Karaman, Fenalık, Bobik. Bu köpek sürüsünün anaları – Alaca, bobaları da – Malak.

BÜÜK BUKVA

Küülerin, kasabaların, derelerin, göllerin, denizlerin, devletlerin, adları çekediler yazılmaa büük bukvadın:

Ukraina, Kiev, Odesa, derä Dnepr, Kara deniz, Marmara denizi, Afrika, Amerika, Moldova h.b.

121. Okuyun. Koyun tekstin adını. Bulun onun öz fikirini. Yazın tefterlerinizdä. Derelerin adlarını yazın dooru. Belli edin onnarı.

Ukrainada var çok derä hem derecik. Suları onnarın duruk hem hızlı akan. En önemli, lââzımını Ukrainanın su damarları – Dnepr, Tuna, Nistru, Yujnyı Bug, Pripät, Desna hem Severskiy Doneț.

Biz lââzım koruyalım derelerin sularını. Su – yaşamak erdä!

*Dnıpru deresi
rıčka Дніпро*

*Nıstru deresi
rıčka Дністер*

*Tuna deresi
rıčka Дунай*

Adlıkların diişilmesi soruşlara görä

122. Aazdan. Diıştirin lafları *kaku* hem *güz* soruşlara görä.

Bu	kim? kaku	ne? güz
Faydası	kimin? ☐	neyin? ☐
Verdim	kimä? ☐	neyä? ☐
Görerim	kimi? ☐	neyi? ☐
Var	kimdä? ☐	nedä? ☐
Aldım	kimdän? ☐	nedän? ☐

123. Okuyun, koyarak lafı *mamu* soruşların erinä. Diıştirin lafı soruşlara görä. Tekstän çıkarın da yazın lafları, angıları baalı kuyulmuş soruşa. Afiksleri nişannayın.

En paalı insan (kim?). Bük evdä asılı durêr (kimin?) patredi. Baka (kimä?) aldı eni fistan. Bän (kimi?) taa görmedim küsülü. Bizim (kimdä?) var çok uşak. Bu dünnedä (kimdän?) paalı yoktur.

En paalı	kim?	mamu
Patredi	kimin?	mamunun
Aldı	kimä?	☐
Görmedim	kimi?	☐
Var	kimdä?	☐
Paalı	kimdän?	☐

124. Yazın cümleleri, koyarak laf *aylä*. Bu lafı diıştirin soruşlara görä. Afiksleri nişannayın.

Herbirindä var . Biz pek çok çalışerız ilerlemesinä deyni. biz hepsimiz borçluyuz. bizi büüder, üüreder. Biz dâ läüzüm koruyalım. Sade biz duyêrız kendimizi adam. Herbir adama deyni paalı yoktur.

Adlıkların diişilmesi hallara görä

125. Okuyun. Tanışın halların adlarının hem soruşlarının:

Hallar	Soruşlar Adlık	Soruşlar Adlık
Temel	Kim? karı	Ne? aylä
Saabilik	Kimin? karının	Neyin? aylenein
Doorudak	Kimä? kariya	Neyä? ayleyä
Gösterek	Kimi? kariyı	Neyi? ayleyi
Erlık	Kimdä? karıda	Nedä? ayledä
Çıkış	Kimdän? karıdan	Nedän? ayledän

Adlıkların (soruşlara) hallara görä diişilmesine hallamak deniler. Gagauz dilindä var altı hal: *Temel, Saabilik, Doorudak, Gösterek, Erlık, Çıkış.*

126. Okuyun. Yazın. Lafın *adam* önündä koyun soruşları:
(kim?) ... , (kimin?) ... , (kimä?) ... , (kimi?) ... , (kimdä?) ... , (kimdän?) ... .

Er adamsan – ol adam. Bu dünnedä adamın yaptıkları kalêr. Herbir adama mutlak läüzim saalık hem kısmet. Dünneyi aydınnadêr güneş, ama adamı aydınnadêr bilgilär. Fikir var salt adamda. Aarif adamdan läüzim örnek almaa.

127. Okuyun teksti. Yazın. Söläyin, angı halda durêrlar nişanni laflar.

Bati yolladı **kakuyu** panayıra. **Kakuda** var çok boncuk. **Manı** annattı **kakuya** bir eni masal. **Manidän** hem **kakudan** bän işittim çok eni masal. Bän aldım **kakunun** eldivenlerini. **Kaku** bizä herkerä yardım eder.

128. Kurun verilmiş laflarlan cümlä hem tekst. Koyun onun adını. Nesoy tekst bu? Nişanni adlıkların hallarını belli edin.

1. Küüyün, eni, ortasında, **şkola**, durêr.
2. **Şkola**, hem, büüder, bizi, üüreder, adam, uşaktan, yapêr.
3. Aulu, **şkolanın**, dolu, herkerä, uşaklan.
4. Sabaa, her, uşaklar, **şkolaya**, atlatlêêrlar.
5. Aydinnık, bu, eni, yok, nicä, **şkolayı**, sevmemää.
6. Kablederiz, çok, eni, **şkolada**, bilgilär, läázımnı, biz.
7. **Şkoladan**, bizim, birerdä, gözäl, yoktur, hiç.

129. Resimä görä, düzün aazdan bir annatma. İki adlı, angıları cuvap ederlär soruşlara **kim?** hem **ne?**, diiştirin hallara görä. Yazın onnarı.

Hazırlanın cuvap etmää soruşlara:

1. Neyä deniler adlık?
2. Nesoy soruşlara cuvap ederlär adlıklar?
3. Ne göstererlär adlıklar?
4. Nicä diişilerlär adlıklar? İnanırın örneklärlän.

Nişannık

130. Okuyun. Bulun lafları, angıları cuvap ederlär soruşlara **nesoy?**, **angi?**, **netürlü?**. Ne neetlän kullanîlêr bu laflar sözümdä?

Zooparkta uşaklar görmüşlär pek büyük bir hayvan. Onun kulakları genişmiş, burnusu uzunmuş. O yaşêêr sıcak taraf-larda. Bu hayvan adamın en ii yardımcısı hem kafadarı.

Kimin için annadîlêr bu teksttä?

Angı laflar yardım ettilêr tanımaa? Koyun tekstin adını. Yazın tefterlerinizdä.

Laflara, angıları göstererlär adlıkların nişannarını hem cuvap ederlär soruşlara **nesoy?** yada **angi?** nişannık deniler.

Örnek: **nesoy?** kırmızı alma, eşil ot, tatlı bal;
angi? donaklı gelin, gözäl çiçek, biyaz kofta.

Nişannıklar kullanîlêrlar dilimizi uygunnatmaa, gö-zelletmäâ, açıklamaa nişannarını: **adam büyük, gözäl, batal, levent, kırnak, çalışkan, ii ürekli, mahkul, girgin.**

131. Okuyun. Yazın. Nişanni laflara koyun soruşları. Söleyin ne gösterer onnar?

Er, neredä biz duuduk – bizim Vatanımız. Bundan **paalı** bizdä bişeycik hiç yoktur! Koruyun **gözäl** Vatanımızı! Koru-yun **kaavi** dostluumuzu! Çalışın, ki **çetin** hem **kaavi** olsun baalantılarımız! Çalışın, ki **gözäl** olsun yaşamamız!

Nişannıklar göstererlär predmetlerin nişannarını. On-nar uygunnadêrlar hem gözällederlär bizim sözümdü. Kullanîlêrlar taa çok yazdırma tekstlerindä.

- 132.** Okuyun. Bulun nişannıkları. Annadın onnarın rolu için cümledä. Yazın tefterlerinizdä. Koyun kolverilmiş bukvaları. Altlarını çizsin.

Arıcık

Bir genç cık arıcık hot ılların dolaşında toplarmış çiç k tozu. Üklendiynän, kuv dinä görä, arıc k hızlı dönärmiş hotul içinä. Orada o boş ldarmış büüklärlän hazırlanmış göm çlerä koy-nusunu, cepl rini. Bundan sora o genä çabucak çikarmış işä.

K. Vasilioglu

çiçek tozu – нектар

- 133.** Resimä görä düzün aazdan bir annatma. Kouyn onun adını.

- 134.** Okuyun cümleleri. Yazın cümleleri tefterlerinizdä. Nişanni laflarlan kurun birär cümlä, kullanarak uygun nişannıkları.

Deniz (*nesoy?*) büük, kenarsız, maavi, derin.

Gün (*nesoy?*) sıcak, çiskin, serin, suuk.

Havalar (*nesoy?*) islää, käämil, gözäl, duman.

Aaçlar (*nesoy?*) üüsek, dallı, gölgeli, eşil, kuru, alçak, körpä, kalın.

Kiyatlar (*nesoy?*) meraklı, kalın, eni, eski, pak, gözäl, incä.

Nişannıkların hem adlıkların kullanması

- 135.** Okuyun. Bulun teksttä nişannıkları. Ne göstererlär onnar? Okuyun teksti nişannıksız. Diişti mi tekst? Nicä?

Top

Benim elimdä eni hem büyük, çetin hem ilincecik top. O pek gözäl. Top payedili dört bölümä: kırmızı, sarı, maavi hem güvez. İki açık renkli çizgi: maaviylän biyaz geçerlär topun orta erindän.

Bän pek severim oynamaa toplan. En uygun oynannar olêrlar sıcak hem güneşli günnerdä eşil çimenin üstündä.

K.Vasilioglu

- 136.** Bulun nişannıkların eşlerini. Uydurun nişannıklara adlıkları.

maavi	hıyar	yakıcı	yol
tatlı	pınar	taazä	kiyat
acı	gelin	eni	dost
gözäl	bal	eski	ekmek
derin	gök	uzun	biber

- 137.** Yazın adlıkları nişannıkların barabar virgül aşırı.

Karpuz, turşu, şefteli, şeker, taş, kuru, ev, pali, sarmısak, direk, çetin, olmuş, büyük, pembä, tatlı, küçük, yakıcı, gözäl, üüsek, iışı.

Örnek: kuru tiken, eşil çimen.

- 138.** Okuyun teksti. Yazın, bularak nişannıkların adlıkların baalantılarını. Koyun kolverilmiş bukvaları. Aitlerini çizin.

Küü

Bizim küüy■müz büyük hem gözäl. Sokaklar g■niş hem uz. Evlär taa çoy■ kıvrak, eni hem üüsek tava■nı. İnsannar

küüdä çalıkan, mahkul, ilikçi hem hatırcı. Balaban hem gözöl evlerdä yaşêr büyük hem geniş ürekli gagauzlar. Pahalı musafirlerä onnar pek sevinerlər.

139. Okuyun. Lafları *çalışkan, hızlı, çabuk, kaçarak* maanayca uydurun. Onnar yakın maanalı mı osaydı karşı maanalı mı? Düzün onnarlar cümlä. Yazın tefterlerinizdä.

140. Okuyun. Bulun yakın maanalı lafları. Yazın onnarı.

Gözöl	–	☐
Uzak	–	☐
Alışak	–	☐
Haşlak	–	☐
Erken	–	☐

Kontrolcu laflar: vakıtlı, kıvrak, yakışıklı, diil yakın, küçük boylu, pek sıcak.

141. Okuyun. Netürlü maanaları bu çift lafların – yakın mı osaydı karşı mı? Yazın onnarı tefterlerinizdä.

1. Kaavi – yufka, kalın – incä, kirli – pak.
2. Uzun – kısa, uzak – yakın, üsek – alışak, sıcak – suuk.
3. Sulu – koyu, yımışak – çetin, kara – biyaz, saa – hasta, küçük – büyük.

**Laflar, angıları göstererlär adlıkların nişannarını,
var nicä olsunnar karşı maanalı da yakın maanalı da:**

Yazın gecelär **kısa**, ama günnär **uzun**.

Maşına gider **hızlı**, ama eşek – **yavaş**.

Kati yapêr işlerini **yavaş**, ama **uygun**.

142. Verilmiş laflara bulun karşı maanalı nişannıklar. Herbir direciktän birär çiftlän kurun cümlä.

Kısa	– uzun	akıllı	–	incä	–
küçük	–	karannık	–	toyan	–
uz	–	üüsek	–	suuk	–
uzak	–	yaş	–	kara	–
tatlı	–	hızlı	–	siirek	–

143. Noktaların erinä koyun karşı maanalı nişannıkları.

Dädu ihtär, ama unukası (torunu) . Kışın suuk, ama yazın . Pamuk ilin, ama demir . Fidan alçacık, ama aaç . Aaçlar kalın, ama fidannar . İçerdä sıcak, ama dışarda . Köpek büyük, ama pali . Kedicik yalpak, ama kedi .

144. Okuyun. Bulun bu nişannıkların karşı maanalı eşlerini.

Örnek: sesli – sessiz.

Kara, şen, tok, ufak, siirek, akıllı, pak, pütürecikli, yakıcı, haşlak, yımışak, tuzlu, kusursuz, derin, gözäl, alçak.

145. Bulun karşı maanalı nişannıkları da yazın. Resimä görä, aazdan düzün bir annatma, kullanarak karşı maanalı lafları.

Erken ilkyaz – geç ilkyaz, üüsek aaç – , şen türkü – , derin tıynak – , güneşli gün – , sakat adam – , sulu çamur – , eski ev – , yalabık demir – , gecä vakıdı – .

Nişannıkların diişilmesi sayılara görä

146. Okuyun. Yazın. Koyun soruş nişannıklara. Açıklayın, angı sayıda hem halda onnar bulunêrlar. Nicä annadınız. İkinci cümlelerin bulun baş paylarını hem ikincili paylarını. Angı söz payında bulunêr ikincili pay?

Şen uşaklar oynêrlar şkolanın önündä. Mamu astı duvara eni kilimi. Eski kiyatlarda var nicä bulmaa çok faydalı hem meraklı işlär. Dün eni kartofidän seftä manca yaptık.

Nesoy annamaa angı sayıda durêr nişannık.

Nişannıkların sayısını var nicä annamaa sade adlıktan, angısinnan baalı nişannık, çünkü nişannıkların soruşu da çokluk saysında koyulmêr hem hallarda diişilmeer.

147. Okuyun tablişayı. Yazın örnekleri. Esaba alın nişannıkların afikslerini. Diişilerlär mi nişannıklar çokluk sayısında?

Birlik sayısı		Çokluk sayısı	
Uzun çatı	kaavi adam	Uzun çatılar	kaavi adamnar
geniş yol	yakıcı biber	geniş yollar	yakıcı biberlär
tatlı pita	sıcak hava	tatlı pitalar	sıcak havalar

148. Koyun nişannıkları: **maavi, düz, uzak, käämil, derin, cömert, yalpak, mahkul** çokluk sayısına kullanarak onnarı uygun adlıklarlan barabar.

Örnek: maavi gözlär, çiçeklär.

149. Yazın lafbirleşmelerini. Nişannayın adlıkların hem nişannıkların sayılarını. Koyun kolverilmiş bukvaları. Altılarını çiziz.

Ak●llı uşaklar, küçük pil●ç, kısa ●iritlär, datlı g●zlemelär, ballı pitalar, o●muş kirezlär, fena k●pek, derin kuy●lar, eşil yapraklar, m●avi gök, şa●klı yıldızlar.

150. Bu verilmiş adlıklara bulun uygun nişannıklar. Yazın onnarı. Açıklayın nişannıkların dooruyazılmasını birlik hem çokluk sayılarında. İki lafbirleşmesinnän düzün cümlä. Yazın onnarı. Kullanarak resimi düzün aazdan bir annatma. Kullanın yakın hem karşı maanalı nişannıkları.

Büük küü, evlär, ekmeklär, piinir, uşaklar, çiçeklär, gelin, kaunnar, üzüm, kemeñçecilär.

151. Nişanni laflara bulun karşı maanalı laflar. Yazın tefterlerinizdä lafbirleşmelerini.

Bulutlu hava – hava, karannık gecä – gecä, zor daava – daava, üüsek ev – ev, eni torba – torba, aar çuval – çuval, tatlı biber – biber.

Hazırlanın cuvap etmää soruşlara:

1. Neyä deniler nişannık?
2. Nesoy soruşlara cuvap ederlär nişannıklar?
3. Ne göstererlär nişannıklar?
4. Nicä diişilerlär nişannıklar? İmandırın örneklärlän.

İşlik

152. Okuyun. Bu adlıklara ekleyin birär – ikişär laf, angıları göstererlär onnarın işlemini.

Saacıyka (ne yapêr?) . Üürenicilär (ne yapêrlar?) .
Çilingir (ne yaptı?) . Yaamur (ne yapêr?) .
Üüredicilär (ne yapêrlar?) . Manca (ne yapacek?) .

Laflara, angıları göstererlär adlıkların işlemini hem cevap ederlär soruşlara: **ne yapmaa?**, **ne yapêr?**, **ne yaptı?**, **ne yapacek?** – deniler işlik.

Örnek: kaçêr, okuyer, geler; kaçtı, okudu, okuyacek;
kaçtı, okudu, geldi;
kaçacêk, okuyacêk, gelecek.

153. Okuyun. Bulun işlikleri, koyup onnara soruş cevap edin.

İlkyaz geldi – sevindik,
Yazın – gözäl şennendik,
Güzün – çok meyva idik,
Kışın käämil dinnendik.

K. Vasilioglu

154. Okuyun uygun sözləri. Yazın, çizeräk işlikleri.

Dostluu aklında sän tut, körlük yapanı – unut. Bilgi adamın gözlerini açêr. Kiyatta bilgi aara, o – nicä altın para. Dostlaş kiyatlan, kardaşım, onsuz yola hiç çıkmaa. Dünneyi güneş aydınnadêr, adamı sa – bilgi.

155. Okuyun. Bulun işlikleri. Sora okuyun teksti işliklersiz. Lääzim mı işliklär sözümdä? İnandırın.

Bııcık

(bir parça)

Bitki – bitkiyä hepsi olmuş ölä nicä dä düşünärmış. Evdä Andreyi yıkayınca hem giidirincä, ona türlü işlär söyleyincä, sora da şkolaya etişincä, vakıt geçmiş – çocuk geç kalmış. İlk günü, hem da yaşamasında ilk uroo!

Durmuş Andrey biraz kapunun yanında, yaprak gibi titirey-räk, da sade üürediciyka döner taftada naşey sa yazmaa – o hızlı sıyrılêr kapunun aralıından klasın içinä da oturêr en geerideki bankaların birinä.

İ. Druţê, çevirdi K. Vasilioglu

156. Okuyun. Bulun işlikleri, koyun onnara soruşları. Koyun kol-verilmiş bukvaları. Altlarını çizin.

U talar eni ev kalırêrlar. Çi tçilär ilkyazın booy ay eker-lär. Bosancı karpuzları hem ka nnarı bekleer. Kosac lar ekinneri biçceklär. Dädu baçada almaları tolamış. Karılar çamaşrları yıkaycklar.

İlk hem ikinci cümlelerdä bulun cümlelerin baş paylarını. Belli edin onnari. Nesoy soruşa cuvap eder predikat? Angı söz payından laflar, angıları cuvap ederlär soruşa ne yapêrlar? Ne rolu var işliin cümledä?

157. Okuyun teksti. Bulun yakın maanalı işlikleri. Çizin onların altlarını.

Uşaklar derä boyunda bulmuşlar iki palıcık. Evdä çekişme-sinnär deyni, onnar saklamışlar palileri damda. Ama açan başlamışlar mizlemää, uşaklar sauşturmuşlar onnarı otluk içinä. Orada palıcıkları bakarmışlar, doyurarmışlar.

Bulun işlikleri. Çizin altlarını ikişär çizgiylän. İlk cümlelin bulun baş paylarını. İşlik cümlelin angı payıdır?

158. Okuyun uygun sözleri. Açıklayın onların maanalarını. Yazın uygun sözleri. Çizin karşı maanalı işliklerin altlarını.

Unut tabeetini almaa, eden tabeet vermää.

Kendin öl, ama dostunu kurtar!

Dostluu aklında sän tut, körlük yapanı – unut.

Dostu kaybetmää kolay – ama bulmaa pek zor.

Nekadar çok verecän, okadar çok kabledecän.

İşliin sayısı

159. Yazın teksti. İşliklerin önündä, parantezalar içindä, yazın soruşları. Angı sayıda durêrlar işliklär?

Çocuklar astılar aaçlara sıyırıcık evceezlerini. Onnar bekle-dilär kuşların gelmesini. Sıyırıcıklar peydalandılar ansızdan. Onnar geldilar sürüylän. Etiştilär evlerinä. Pek sevindilär, ani onnarı bekläardilär.

Birlik sayısı		Çokluk sayısı	
1. Ne yapêrim? Ne yapacam?		1. Ne yapêrız? Ne yapacez?	
2. Ne yapêrsın? Ne yapacan?		2. Ne yapêrsınız? Ne yapaceniz?	
3. Ne yapêr? Ne yapacek?		3. Ne yapêrlar? Ne yapaceklar?	
1. Ne yaptım? Ne yapardım?		1. Ne yaptık? Ne yapardık?	
2. Ne yaptın? Ne yapardın?		2. Ne yaptınız? Ne yapardınız?	
3. Ne yaptı? Ne yapardı?		3. Ne yaptılar? Ne yapardılar?	

160. Okuyun teksti. Düşünün, angı afikslär etişmeer bu laflarda. Aazdan koyun onnarı. Yazın tefterlerinizdä.

Uşaklar ürener uroklarını. Traktorcular sürdü tar-layı. Silkiner aaçların yaprak . Bizim küüdä hepsi ev gözäl. Kuş konmuş aaç dallarına. Klasın üü-renici çıktı aralaa. Temelin taş çetin. Biz aldık kazma da gittik kartofi buvazlamaa.

161. Okuyun teksti. Yazın, açıklayarak işliklerin sayılarını. Koyun kolverilmiş bukvaları. Altılarını çiziz.

Emniklär

Uşaklarda büün hal z yortu. Başçada bir bü k alma aa-cına asmı lar kuşlara deyni em ik. Vasiylän Koli emn ä koymuşlar tenä. Uşaklar sakla mışlar gü mlerin ardına da çeketmişlär bekl mää, ne yapa eklar kuşlar. Tä işidi miş c ıldı da emniin kenarına kon uşlar kırmızı gü lü kuş-

●aazlar. Onnar birdän örtmüşlär emnii. He●sicii birdän tutu●muşlar iştän da, emniktä t●nelär bittiynän, birdän uçupgitmişlär. Ç●cuklar pek beenmi●lär, nicä kuşlar emniktä iy●rlär da hergün başlamışlar onnarı doyumaa.

162. Okuyun bilmeyceyi. Bulun onun cuvabını. İşlii diiştirin sayılara görä. Yazın tefterlerinizä.

Ak pak yımırtamıysın?
Çiydä çukurdamıysın?
Kız-gelin gitti çiydemä,
Sän taa buradamıysın? (K...).

İşliklerin diişilmesi zamannara görä

163. İşliin soruşları.

Ne yaptı?

aldı

sardı

baktı

okudu

koptu

ezdi

Ne yapêr?

alêr

sarêr

bakêr

okuyêr

kopêr

ezer

Ne yapacek?

alacek

saracek

bakacek

okuyacek

kopacek

ezecek.

İşliklär diişilerlär zamannara görä:
şindiki zaman – (ne yapêr?) kaçêr
geçmiş zaman – (ne yaptı?) kaçtı
gelecek zaman – (ne yapacek?) kaçacek

164. Okuyun. Bulun işlikleri. Belli edin onnarın zamannarını. Yazın tefterlerinizdä. Aşadaki resimä görä düzün aazdan annatma, kulannarak işlikleri.

Vakit geç oldu. Tombarlak ay göktä yukarı çıktı. Aaçlardan hem yamaçlardan erä düşer uzun gölgelär. Uzakta canavarlar uluyêrlar. Çocuk çıkaracak torbasından bir çörek pita da, oturup, iyecek onu.

165. Okuyun. İşlikleri bulun,koyun onnara soruş. İlk cümlenin baş hem ikincili paylarını belli edin.

Ah, anacıım...

(bir parça)

Gün gülümser saçakta,
Anam diker eşiktä.
Ah, anacıım,anacıım,
Duruk bakışın
Damnêêr canıma,
Karışêr kanıma.
İşlerin senin taman,
Taa hızlı yok işleyän.

T. Arnaut

**İşliklär şindiki zamanda cuvap ederlär soruşlara:
ne yapêrim?, ne yapêrsın?, ne yapêr?, ne yapêrız?,
ne yapêrsınız?, ne yapêrlar?.**

166. Noktaların erinä uyar adlıkları koyun, dooruluunuzu inandırın.

çalêr	üürener	öter	üüreder
oynêêr	ilaçlêêr	mävlêêr	satêr
mizleer	bekleer	grohlêêr	alêr
klonklêêr	mekleer	çivlêêr	salêr

Kontrolcu laflar: pali, uşak, alıcı, satıcı, üüredici, üürenici, horoz, kedi, çalgıcı, köpek, oyuncu, kloçka, doktor, piliç, domuz, bekçi.

167. Okuyun. Bulun işlikleri. Şindiki zamanında işliklerin altlarını çizin.

Mamu

Elleri onun yalpak,
Bakışı sudan da pak.
Kıırmayı açan yapêr
Yanakları kızarêr.

O sever, takazalêr,
Teknedä bizi yıkêêr,
Uyudêr, uyandırêr...
Nezaman o dinnener?

T. Zanet

168. Okuyun.

İnsanın eşil ceerleri

Herbir adamın var ak ceerleri. Onnarsız adam yok nicä yaşasın. Ama şindiki maşınalar havaya kaldırêrlar çok tütün hem toz. Onnar zorladêrlar adamın solumasını, getirerlär insana çok hastalık, dert hem salgın. Onuştan insannar kendi aullarında, sokaklarda, meydannarda, kırdı yolların boyunda dikerlär çok gümä hem aaç. Bu eşilliklär kolayladêrlar adamın yaşamasını, vererlär ona pak, taazä soluk, gözällederlär tabiatı, erin üzünü.

Avtorlardan

Bulun işlikleri, koyarak onnara soruş. Angı zamanda durêrlar?

169. Okuyun. Koyun işliklerä soruş. Angı zamanda onnar bulunêrlar? Yazın tefterlerinizdä. Tekrarlayın işliklerin cuvaplarını.

Bir gün kedi bıkêr uzanmaa içerdä da düşüner genä gitsin dostuna lafa durmaa. Çıkêr dışarı. O haylaz, bastım-basmadım yaklaşêr köpään yanına da çekeder onunnan lafetmää.

İşliklär, angıları cuvap ederlär soruşlara *ne yaptım?*, *ne yaptın?*, *ne yaptı?*, *ne yaptık?*, *ne yaptınız?*, *ne yaptılar?* bulunêrlar geçmiş zamanda.

170. Sökün bilmeyceleri. Bulun cevaplarını. Yazın bilmeyceleri. Bulun işlikleri. Söläyin sayılarını hem zamannarını. Nesoy soruşlara cevap ederlär?

1. Hiç dokunmêêrız ona,
Ama o bizä: "Brak, brak!"
Ani dereyâ gider,
Annadı bütün sokak.
(ördek)
2. Kim, dostum, evä girer,
Hepsi benimnän elleşer.
Girän tutêr bir elindän,
Çıkannar – öbüründän.
(kapunun tutakları)

171. Yazın cümleleri, işlikleri koyarak läüzımnı formada. Koyun işliklerä soruş. İnandırın zamannarını. Yazın, açarak parantezaları.

Vari hem Nasti (git) şkolaya. Bän (oku) bir merekli annatma. Sän (yaz) pek gözäl. Biz (gel) evä. Siz (atla) çukuru. Onnar (etiş) bostana. Sän (al), ama faydasız.

172. Okuyun. Bulun işlikleri, çizeräk altlarını. Koyun onnara soruş.

Tatlı ses

Anacıım işleer yapaa	Masalın laflarından
Hem masal söleer.	Uyuklêêrım bän...
Bu eski masal bana	Çok annat, paalı anam,
Nicä düş gelir.	Bän dä sesleyecäm.

S. Kuroglu

**İşliklär, angıları cevap ederlär soruşlara
ne yapacam?, ne yapacan?, ne yapacak?,
ne yapacez?, ne yapacenız?, ne yapaceklar?
bulunêrlar gelecek zamanda.**

173. Verilmiş işlikleri koyun gelecek zamanda.

Oynamaa, baarmaa, etişmää, devirmää, çekişmää, kabarmaa, saçmaa, içmää, dikmää, kaçmaa, durmaa, gezmää.

Örnek: gitmää – gidecek.

İşliklerin gelecek zamanında – **ma**, (**-me-**), afiksleri gösterer onların inkârliini: *almayacam, beklämeyecäm.*

Afikslär **-ma-**, (**-me-**)
yazılêrlar vokal garmoniyasına görä.

- 174.** Okuyun teksti. İnkârlık formasında işliklerin altlarını çizin. Koyun kolverilmiş bukvaları. Altlarını çizin.

Mamunun günü

Yaarın mamunun günü. Mamuya d...yni bän hazırladım çiçek hem bir baa...ış. O günü bän bra...mayacam mamu işlesin. Yaarın o dü...meer imää da ya...sın, içersini da pa...lasın. Hep...iciini işleri biz bakaylan yapacez. Bütün gecä uyumayacez, ama mamuyu sevind...recez.

- 175.** Okuyun. Koyun işlikleri geçmiş hem gelecek zanannarında.

1. Yazdım, koydum, gittim.
2. Eşerer, yısınêr, kalktı.
3. Aldılar, verdilär, etiştirdilär.

Örnek: Yazdım – yazdı – yazacak.

- 176.** Okuyun teksti. Koyun adını. Nesoy tekst bu. İlerledin onu. Yazın teksti, açıklayarak işliklerin zamanını hem sayılarını.

Bu olmuş açan, artık avşammiş. Çocukak, kırdan dönärkän, durgunmuş köprünün üstündä. Su içindän işitmiş kurbaaların sesini. Köprünün yan germesinä dayandıynan, germä kırılmış da çocukak başaşa düşmüş su içinä. Su diilmiş derin, ama çoçucak acıtmış ayanı. Acıdan o sade innärmiş. Bir parça vakıttan sora geçer köprü üstündän sportçu Vasi. O işitmiş çocucaan innemesini...

- 177.** Okuyun. Uygun sözlerin maanalarını açıklayın. Bulun işliklerin zamanını. Üçüncü cümlelerin baş paylarını bulun. İşlik cümlelerin angı payı?

Korumayacan tabiatı korumayacan yaarınkı günü, uşakların, torunnarın saalını. Garga gargayı görmüş: "Gözelim be-

nim!", – demiş. Kör kedadın sıçannar korkmêêrlar. Varkana käämil dostun – hepsindän zengin olacan. Ana görmesä dä, ne uşannan olêr – üräännän duyêr.

Gagauz dilindä var yakın maanalı işliklär hem karşı maanalı işliklär. İşliklär *sölemää*, *lafetmää*, *konuş-maa* manaayca yakın biri birinä.

İşliklär *kirmaa*, *düzmää*; *gitmää*, *gelmää*; *gitmää*, *gitmemää*; *kirmaa*, *kirmamaa* – karşı maanalı laflar.

178. Verilmiş laflarlardan kurun karşı maanalı laf. Düzün onnarlan birär cümlä.

Al, bak, ver, dur, yat, sat, gül, gel, kaç, bul, kay, koy, durgut.

179. Verilmiş işliklerä bulun birköklü, karşı maanalı işlik. Bir lafbirleşmesinnän kurun cümlä da yazın.

Girmää içeri – , yazmaa kiyat – , çıkmaa yola – , erik toplamaa – , üürediciyi seslemää – , evä dönmää – , suya dalmaa – , kıra gitmää – , karpuz imää – .

180. Okuyun bilmeyceleri. Bulun cevaplarını. Kaarsı maanalı işliklerin altlarını çizin.

1. Benim saadım yok, ama vakit küüyü kaldırmaa.
2. Gümelerin altında iineli yumak durêr.
3. Yazın o giimni sıcak, ama suuklarda – çıplak.
4. Pek bekleerlär, yalvarêrlar. Sade geleyim – kaçêrlar.
5. Uçêr – baarêr, konêr – susêr.

Kim onu öldürecek, kendi kanını dökecek.

Hazırlanın cevap etmää soruşlara:

1. Neyä deniler işlik?
2. Nesoy soruşlara cevap ederlär işliklär?
3. Ne göstererlär işliklär?
4. Nicä diişilerlär işliklär? İnanırın örneklärlän.
5. Nesoy cümlä payı taa çok kerä olêrlar işliklär?

Sayılık

181. Okuyun.

Beşlän üç olêr sekiz.
Çayırda kaçêrız biz.
Dördümüz erä yattık.
Şindi sayın: kaç kaldık?

T. Zanet

Çayırda kim kaçarmış?
Kaç kişi onnar varmış?
Okuyun belli edili lafları?
Ne onnar göstererlär?

Laflara, angıları göstererlär predmetlerin sayısını
hem sıralı, deniler sayılık.

Sayıllıklar olêrlar: *sayı – bir, iki, üç, altı, dokuz, ...*
sıralık – beşinci, edinci, irminci, ...

Onnar cevap ederlär soruşlara kaç?, nekadar?,
kaçıncı?

182. Okuyun. Bulun sayıllıkları. Yazın.

Ediyä koyduk bir biz
Hepsicii oldu sekiz.
İkisi aaca battı.
Sayıda kaldı ... .

T. Zanet

Nesoy sayıllıklar var bu şiirdä?

183. Üüredicinin yardımınnan aazdan sayın 1 – 100 kadar. Üç
sayıllıklan düzün birär cümlä.

Örnek: Biz üüreneriz üçüncü klasta.

184. Okuyun. Cuvap verin bilmeyceyâ. Bulun sayılı. Yazın tefterlerinizdä.

Kenarlar – yapma bayır,
Ortası eşil çayır.
Üzlän skemnâ dolayda –
Siirederlär oradan. (σtädion)

K. Vasilioglu

185. Okuyun. Bulun sayılıkları. Cuvap edin bilmeyceyâ.

Tombarlak bir evceezdä
Dört kula kardaş yaşêêr.
Sade evceezi kırdıynan,
Kardaşlar ordan çıkêr. (zıvæc)

K. Vasilioglu

186. Sayı sayılıklardan düzün sıra cayılık.

İlktän yılan – pak altı.
Sora uykudan kalktı.
Diiştirdi yastı aşaa –
Genä girişti yatmaa.
Ya şımarma be, kuduz,
Bak yılan – tıpkı... (zıvæc)

T. Zanet

Dörtlän beş olêr dokuz.
Vardı bizdä bir domuz.
Aldık taa sekiz potmar.
Şindi kaç oldu onnar?

T. Zanet

Örnek: beş – beşinci.

Hazırlanın cuvap etmää soruşlara:

1. Neyä deniler sayılık?
2. Nesoy soruşlara cuvap ederlär sayılıklar?
3. Ne göstererlär sayılıklar?
4. Nicä diişilerlär sayılıklar? İmandırın örneklärlän.

Aderlik

- 187.** Okuyun teksti. Bulun lafları, angıları kullanılêrlar adlıkların erinä. Yazın ilk cümleyi, çizin subyektin hem predikatın altlarını. Koyun kolverilmiş bukvaları. Altlarını çizin.

Yabanı

Yazın ya■anı tok. O insana hızla■mêêr. Kışın yabanı aaçlık çe■er. O pek zabunnêr. Suu■lar onu zee■ler. Boran koolêêr oradan orayı. Kış hep taa derin olêr. Yabanı imää aarêêr. Kolay, ama bul■mêêr. Ona canın ac■yêr. Ozaman ya■anı adama da hız■anêr. Adam korunêr. Tüfek at■rsa, yabanı k■çêr. Adam kurtulêr.

Neçin tekstin adı koyulu bölä?

Adlıkların (adların) erinä kullanılan laflara aderlik deniler.

Aderlik – o bir söz payı. Laflar: bän, sän, o, biz, siz, onnar – aderlik.

- 188.** Okuyun. Bulun aderlikleri. Angı laflar yardım ettilär tekrarlama lafı "kakum"? Çizin onnarın altlarını.

Kakum

Biricik salt kakum var,
Ama o beni annar,
Zorumda da gelecek –
Herkerä o güleräk,

Sevinerim bän ona,
Gücenerim salt ona,
Ani kızkardaşım yok,
"Kaku" bana deyän yok.

S. Todorova

*Annadınız mı ne için söz gider bu şïirdä?
Neyä gücener kızçaaz?*

189. Okuyun demekli. Bulun aderlikleri. Aazdan belli edin onnarı. Aderliklerin altlarını çizin.

Mamu

Çok var laf, ama nazlı,
Aydınnı hem meraklı.
Halkların arasında
"Mamu" – hepsindän paalı.

Anamız yaşêêr bizimnän,
Biz yaşarkan bu erdä.
Kısmettä da belada da
O – paalı bu dünnedä.

P. Zadnipru

**Angı laf en nazlı dünnäda?
Neçin? Nicä siz düşünersiniz?**

190. Çözün bilmeyceleri. Kaçırılmış lafların erinä koyun aderlikleri. Bilmeyceleri cuvaplarınnan yazın.

1. bak, dokunma – bir tikenni yumacıkım. (k...i).
2. Odesada lafeder, ama dä işidiler. (R...o).
3. Yabancıya benzeerim,
Nicä da uluyêrim,
Ama evdä yaşêêrim,
Zenginnikleri koruyêrim. (k...k).

Kontrolcu laflar: o, bän, sän, bizdää, ona.

191. Okuyun. Kimi adlıkların erinä aderlik yazın. Bulun cümlelerin baş paylarını. İkinci cümlenin laflarını paylaşırın kısım-nara.

Tilki için prost işlär annadêrlar, çünkü tilki taukları taşıyarmış. Ama halizdän tilkiyâ bu kısmet siirektä düşer. Taa sık tilki sıçannara avlanêr. Pek islää işider. Sadece sıcan fışırdasın, tilki sansın oradaymış.

192. Okuyun dialogu. Belli edin aderlikleri. Angı adlıkların erinä kullanmalarını inandırın. Yazın. Okuyun duygulu dialogun soruş cümlelerini.

- Panti,neredä çalışêr senin boban?
- O çalışêr bonboni fabrikasında.
- Kim o?
- O programist. O işleer kompyutêrda.
- Naşey o yapêr kompyutêrda?
- Kompyutêrda baka hazırlêêr eni proektleri.
- Neçin lääzım onnar?
- Onnar yardım ederlär kaldırmaa işi taa üüsek uura.

193. Okuyun. Yazın tefterlerinizdä. Bulun aderlikleri. Çizin onnarın altlarını.

Baktım bän yaşamaya

Baktım bän yaşamaya –
Oncaaza hayır inmiş.
Baktım sora dolaya –
Dolayım da diişilmiş.

Baktım bän insannara –
Kismet gelmiş onnara.
Baktım kahır neredä –
O sa buulmuş deredä.

D. Kara Çoban

Üz aderlikleri

194. Okuyun. Lääzimni aderlikleri kullanın. Paylaşırın teksti abzaftlara. Yazın.

Bän dün klasta izmetçiydim. (Bän, sän, benimnän) barabar Kati izmet etti. (Bän, o, sän), isladı çiçekleri. (Biz, bän, o) sildim taftayı, bankaları. (O, bendä, bän) tafta yalap-yalap edärdi. (Bizä, bizim, onu) klasımız hepsindän paktı. Koruyun temizlii! O bizim saalımız!

Aderliklär – bän, sän, o, biz, siz, onnar – üz aderlikleri.

1 – ci üz	bän	biz
2 – ci üz	sän	siz
3 – cü üz	o	onnar

195. Okuyun. Belli edili lafların erinä aderlik yazın. Hepsi aderliklerin altını çizsin. Üzlerini inandırın.

Bizim bibliotekaya eni kiyat getirdilär. Büün biz tanıştık **eni kiyatlarlan**. Vani gagauz masallarını aldı okumaa. **Masallardan** o bizim adetlär için çok meraklı işlär üürendi. Mitikada jurnal var. **Jurnalda** gözäl resimnär resimni.

196. Okuyun cümleleri. Tekrarlanan lafları diiştirin aderliklerä. Aderliklerin üzlerini hem sayılarını inandırın. Belli edin üçüncü cümlenin temelini.

Kati oturardı sokakta patta da çalardı türkü. İnsannar sevärdilär seslemää Katinin türkü çalmasını. Türkülär annadardı kızın üürenmesi için. Şen hem duygulu türkülär kaldırdılar insanın kefini.

Aderliin diişilmesi sayılara görä

197. Okuyun. Koyun tekstin adını. Bulun onun öz fikirini. Bulun üz aderlikleri. Söleyin aderliklerin üzlerini hem sayılarını.

Koli hem Vasi gümelär içindä bir yuva buldular. Onun içindä kuş yavrusu vardı. Çocuklar onnarı istedilär almaa. Birdä yavruların anaları geldi. O uşakları başladı gagalamaa. Onnar kaçtılar. Kuşların yuvalarını diil läüzüm bozmaa, daatmaa. Kuşlar insannara büyük fayda getirerläär.

Üz aderlikläär kullanılêrlar birlik hem çokluk sayılarında:

birlik sayısı

bän

sän

o

çokluk sayısı

-biz

-siz

-onnar

198. Okuyun. Bulun aderlikleri. Gösterin onnarın üzlerini hem sayılarını. Yazın tefterlerinzdä. Aderliklerin altlarını çiziniz.

Er bän kopararsêydım çiçek,

Er sän kopararsêydın çiçek,

Er hepsi: hem bän, hem sän –

Er biz kopararsêydık çiçek,

Ozaman kalaceklar boş

Hem aaçlar, hem gümelär.

Hiç olmayecek gözellik,

Hiç da olmayecek iilik,

Er sade bän hem sän –

Er biz kopararsêydık çiçek.

*T. Sobakin,
çevirdi O. Kulaksız*

Hazırlanın cuvap etmää soruşlara:

1. Neyä deniler aderlik?
2. Nesoy soruşlara cuvap ederläär aderlikläär?
3. Ne göstererläär aderlikläär?
4. Nicä diişilerläär aderlikläär? İnandırın örneklärlän.

Ardlaf

199. Okuyun. Alın esaba belli edili lafları. Ne gösterer onnar?

Pazardan pazaradan Sofi gezer muzıka şkolasına. **Evdän şkolayadan** Ristu gider sade aulların **boyundan**. Hem doo-ru da yapêr. Bir payacan damda sarkêr **tavandan erädän**. Simu hazırlamış **mamusuna deyni** käämil bir baaşış. Evin **üstündä**, kâr bir bakır leen gibi, yalabıyarmış dolu ay. Uşaklar toplanmışlar üüredicinin **yanına**.

Laflara, angıları sözümdä yardımêêrlar taa derindän annamaa oluşları, onnarın zamanını, erini, sebebini deniler ardlaf:

pazara **kadar**, yazdan **sora**, evin **üstündä**,
aacın **altında**, pınarın **yanında**.

Ardlaflar yazılêrlar kendibaşına kullanan söz payların ardına. Onuştan da onnara deniler ardlaf. Yazılêrlar ayırı.

200. Okuyun. Bulun verilmiş teksttä ardlafaları. Yazın, nişannayarak ardlafaları.

Petriyi, kendi saabisini, Bozka pek sevârmış. Boştaykan, hiç onun yanından ayırılmaazmış. Pek sevârmış Petriylän oynamaa, onun dolayında kaçınmaa, yada oturup önündä, dooru onun gözlerinä bakmaa. Bozka annayarmış Petriyi yarım laftan, tamannayarmış onun herbir izinini.

Adlıklarlan, angıları cuvap ederlär soruşlara neylän? nezamanadan? ardlafar yazılêrlar birerdä, bir afiks gibi:

almay**lan**, erik**län**; samann**an**, elinn**än**;
saba**adan** – avşama**dan**.

201. Okuyun, koyarak yardımcı ardaflarını lâazımını formada. Yazın cümleleri tefterlerinizdä, ardafların atklarını çizeräk.

Örnek: Çölmek durêr pençerenin (üst) üstündä.

Koy süpürgeyi kapunun (ard). Garga oturmuş bacanın (üst). Keçilär otlêêrlar derenin (boy). Dostum bulunarkan benim (yan), üremää pek hoş gelir. Pınarın (iç) topaç atmaa olmaz. Şkolanın (ard) büüyêr bir kalın meşä. Küüyün (orta) toplanêr insan.

*Bu yazıya var mı nicä demää tekst?
Var mı nicä koymaa bu tekstin adını?
Neçin?*

202. Okuyun ardafları. Kurun herbir ardafların birär cümlä. Yazın cümleleri tefterlerinizdä, ardafların atklarını çizeräk.

İçin, kadar, sora, başka; ön, ard, boy, üst.

Örnek: Düändän beeri dostum bizdä bulunêr.

203. Okuyun lafları. Kurun lafbirleşmelerini.

Yaamurdan , evä , sizin , aaca , batidä , şkolaya , beş gün , mamuya , sendän .

Örnek: lüzgerä karşı.

Koymak için laflar: İleri, karşı, beeri, gibi, kadar, sora, deyni, başka, dooru, kaarä.

204. Okuyun. Koyun tekstin adını. Yazın. Cümlelerin baş paylarını belli edin.

Bulut ardından gülümsemiş güneş. Uslandı, durdu yaamur. Yaamur hızlı geçti. Aaçlardan damnêêr aar damnalar. Kara bulut uzaklaşêr. Ama derenin üstündä çalındı edirenkli gök kuşaa.

Pek gözäl kuşak! Bän pek istedim geçmää gök kuşaan üstündän, ama kuşaan basamacıklarını bulamadım.

K. Vasilioglu

Tekrarlamak

205. Okuyun. Belli edin adlıkları. Söleyin onnarın sayılarını. Dördüncü cümledä bulun cümlenin baş paylarını. Koyun kolvelmiş bukvaları. Altlarını çiziniz.

Kaz

Bir yaz günü kaz çıarmış kendi bıcııklorını gezinmää. Onnar birdän daalmışlar. Ansızdan başlanmış yaamur. Bıclar hızlı gelmişlər mamularına. O kaldırmış kanaclarını da örtmüş onnarlan kendi uşaklarını.

Bıclar kanatların altında yısınmışlar. Sora yaalmış tolu, ama onnar bunu duymamışlar.

Yaamur durğumuş. Mamuları usulcuunnan kaldırmış kanatlarını da bıclar görmüşlər onun yaralı kanaclarını.

bıcı – kaz yavrusu (гусеня)

usulcuunnan – yavaşsık, enikunu (повільно)

Tutun aklınızda

Laflar, angıları cevap ederlər soruşlara:

kim? ne?

göstererlər
predmetlerin
adlarını.
Onnar adlık.

nesoy? angı?

göstererlər
predmetlerin
nişannarını.
Onnar nişannık.

ne yapmaa?

göstererlər
predmetlerin
işlemini.
Onnar işlik.

206. Okuyun. Bulun adlıkları, angıları yazılêrlar büyük bukveylan. İnandırın onnarın dooru yazılmasını. Yazın tefterlerinizdä.

İlişka çicu baaşladı bana bir pali. Bän o palinin adını koydum Bozka. Bozka dayma gezärdi ardıma. O iyärdi sütçääz da ekmeçik ta. Pali bensiz sokaa hiç çıkmaazdı. Bozka pek sevärdi kaçınmaa topçaaazın ardına. Ama pali pek sevinärdi, açan biz gidärdik onunnan dereyä. O pek sevärdi yıkanmaa.

dayma – sık-sık

Sözlüktän laflan düzün aazdan bir-iki cümlä.

207. Okuyun. Herbir cümleinin sade baş paylarını çıkarın da yazın. Yazın tefterlerinizdä.

Geldi renkli güz. Hergün çiseer yaamur. Suuk lüzgerlär eserlär. Düştülär aaçlardan yapraklar. Kuşlar uçup-gittilär sıcak taraflara. Kırlar çoktan sürüldülär. İnsannar hazırlandılar kışa. Şkolacılar hergün giderlär şkolaya.

208. Okuyun. Bunnar cümlä mi? İnandırın. Belli edin cümleinin baş paylarını.

Hızlı **oldu avşam.**

Tutuştular pençerelerdä şafklı **lampalar.**

Gıcirdêr eski **taftalar.**

Kapunun önündä **salêr köpek.**

Bän okuyêrım sevgili masalımı.

Nesoy söz paylarında onnar bulunêrlar?

Ne gösterer cümledä subyekt?

Ne gösterer predikat?

209. Okuyun teksti. Bulun da çizin işliklerin altlarını. Koyun kol-verilmiş bukvaları. Altlarını çizin.

Çocuklar toplanırlar küüyün kenaında, tolokada. Koli tutardı koltunda topu. Miti hem Todur bödlär uşakları iki takıma.

İşidiler orbiranın sesi. Oyun tolokada çekder. Burada oynêrlar iki soaan uşakları. Gittiçä oyun kızîr, işidiler seslär, baarış, sılık. Er büün takımnarda belli olarsaydı kim kimi enedi, oyunu ilerledeceklär öbür pazara da çalıaceklar mutlak belli olsun eneyici.

takım – команда

- 210.** Resimä görä düzün bir annatma. Koyun işliklerä soruşu. Söleyin işlem cümlelerdä olmuş mu, olêr mı, osaydı olacek mı?

- 211.** Okuyun da bulun zeedä lafları. İnandırın.

1. Gittim, aldım, sattım, yaayêr, buldum.
2. Giderim, çekederim, delerim, metederim, yuttum.
3. Kaçêrim, almaa, gitmäâ, varmaa, dokunmaa.
4. Alacam, gelecäm, verdin, okudum, saldıım.

- 212.** Okuyun dialogu. Dooru okuyun cümleleri intonaşıyaya görä. Yazın.

Tilki hem sıçancık

- Sıçancık, sıçancık, nedän senin burnun kirli?
- Eri kazdım.
- Neçin onu kazdın?
- Delik yaptım.
- Neçin delik yaptın?
- Sendän, tilki, saklanmaa.
- Sıçancık, sıçancık, bän seni kollayacam!
- Benim deliimdä bulunur yatak.
- Cıkacan – çıkacan sän!
- Benim deliimdä kladovka da var .
- Sıçancık, sıçancık, ama bän senin deliini daadacam – yıkacam.
- Bän sendän yan deläâ geçecäm – sän da kurulu kalacan.

V. Bianki, çevirdi M. Kösä

**Nesoy kladovkası varmış Sıçancın deliindä?
Neyä geler laflar "kurulu kalacan"?**

213. Okuyun. Bulun herbir sıracıkta zeedä lafları. Açıklayın, nesoy nişana görä onnar zeedä (uymaz o sıradaki laflara).

1. Kaavi, üüsek, akıllı batal, çürük.
2. Uzak, uzun, kısa, yakın, çiçek.
3. Kırmızı, eşil, pembä, kalın, zambak.
4. Saalıklı, kara, olmuş, eşil, koyu.
5. Sıraya, tuzlu, biberli, alçak, üüsek.

214. Okuyun. Düzün işliklerdän adlık hem nişannık.

Kahırlanêr, şennendireriz, işleer, şakalaşêr, hastalanêr, suvêr, temizleer, oynêr.

Örnek: sevindirer – sevinmäk – sevinçli.

215. Okuyun. Bulun cuvap bilmeyceyä. Belli edin sayılıkları. Koyun onnarı çokluk sayıya.

Dostun – 12 oolu,	Dört evdä – üçär kardaş,
Hepsi akıllı, boylu.	Eer istärseydin – badaş.
Arada salt bir küçük,	Onnarda – dördär bacak,
İnsan deer ona "gücük"	Bacakta edi parmak.
	(lyı, laray, alaraft)

216. Okuyun. Diıştirin işlikleri ölä, ki sansın oluşlar (işlemnär) şindi olêrlar. Yazın. İlk hem ikinci cümlelerdä bulun baş hem ikincili paylarını. Koyun kolverilmiş bukvaları. Altlarını çiziz.

Dädu gitti pa ayıra. Küüdä sa ıldı bir eni araba. Uşaklar oy adılar toplan. Üüredici anna tı uroo. Şkolacı verdi dooru cu ap üüredicinin soru larına. Mamu aulda ker morkva. Baka dikti eni baa. Mani i leer kompyutêrda. Kati temizledi içe sini tozalannan. Dı arda yaadı kaar.

217. Okuyun. Yazın tefterlerinizä. Bir bölüm üürenici: cizin cümlelerin baş paylarını, belli ederäk angı söz payında onnar bulunêrlar. İkinci bölüm üürenicilär: belli edin aderlikleri, bulun onnarın üzlerini hem sayılarını.

Biz yıkanardık tıynakta. Bir da işideriz Mäluşun sesini. O kaçardı küüdän bizä dooru. Ondan biz annadık, ani bizi

bekleerlär evdä. O söledi, ani bir saattan sora bizä gelecek-
lär musaafirlär. Bu haberdän sora biz toplanêrız da gideriz
evä.

218. Okuyun. Koyun tekstin adını. Bulun onun öz fikirini. İkinci,
üçüncü hem dördüncü cümlelerin bulun hem çizin baş hem
ikincili paylarını.

Güzün soluk pak hem duruk. Dayanıklı suuklaradan taa
açêrlar güz çiçekleri. Daalarda, yaş dallarda oturêrlar sesli
kuşlar. Kuru aacın güüdesini çetin gagasinnan düüyer ça-
lışkan aaçkakan. Yaş aaçların yaprakları sararmışlar. Onnar
birär – birär, havada döneräk, düşerlär erä. Bir genç lüzgär
onnarlan horu oynêêr, gülüşeräk, şenneneräk aydêêr yap-
rakları çukurcuklara. Türkücü kuşlar toplêêrlar partalcıkla-
rını, ilkyazadan kitleerlär evlerini da sürü-sürü doorulêrlar
sıcak taraflara.

Avtorlardan

219. Okuyun teksti. Bulun cümlelerin baş hem ikincili paylarını.
İlk cümlelerin laflarını paylaşırın kısımına.

Derä taşmış

Biz kayıklan yaklaştık adacıın kenarına. Onu hızlı örtärdi
su. Adacıkta kaçınardı karaca. Bir gümenin altında yatardı
karaca yavrusu. Tä neçin o istemääzdi gitmää adacıktan!
Onun yavrusu becermääzdi üzmää.

Biz aldık yavruyu kayık içinä. Karaca – mamu üzärdi ardı-
mıza. Tä kayıın dibi diidi kenara. Daacı aldı da koydu yavru-
yu kuruya.

Tezdä anası da üzeräk etişti kenara. Yavrusu gitti onun
ardına.

G. Skrebitkiyä görä, çevirdi K. Vasilioglu

**Er olmaydı ikinci hem üçüncü abzaç, nasıl vardı nicä bitirt-
mää bu annatmayı?**

Tekstlär kontrol yazması için

Erkendeki ilkyaz

Sıcak güneş yısıder eri. Eser ilin lüzgärcik. Çukurlar içindä şırlıdêrlar şen sellär.

Eşil rubalarını giidi levent kayın. Açtılar kırmızı laalelär, donaklı lüläkalar. Gözäl öter kuşlar. Renkli kelebeklär hem arılar uçuşêrlar bürcü çiçeklerin üstündä, toplêrlar tatlı çiçek tozlarını. Kırlar üstündä sesli cıvırlıgalar sürüylän uçuşêrlar, genç ilkyaza eni türkülerini çalêrlar. Onnar kendi türkülerini eşil tabiata hem çiçekli başçalara baaşlêrlar.

K. Vasilioglu

kayın – береза

Borannı yaz yaamuru

Gözäl yaz günüydü. Pek sıcaqtı. Üülendän sora poyraz tarafından çeketti kalkınmaa aar kara-boz bulutlar. Onnar kapladılar dübüdüz gökü, sakladılar güneşi. Bırakıldı karannık. Kopuştu bir büyük lüzgär. Gök gürlemesi hem çimçirik çakması bu karannık göktä pek titsiydilär.

Birdän sus oldu. Birkaç münuttan sora çeketti düşmää iiri yaamur damnaları. Yaamur sıklaştı. Bir dä yaamurlan bilä tolu çeketti yaamaa.

Bu akına borannı yaz yaamuruydur!

E. Kolçaya görä, K. Vasilioglu

Gök kuşaa

Bulut ardından gülümsemiş güneş. Uslandı, durdu yaamur. Yaamur hızlı geçti. Aaçlardan damnêêr aar damnalar. Kara bulut uzaklaşêr. Ama derenin üstündä çalındı edirenkli gök kuşaa.

Pek gözäl kuşak! Mamu bana dedi, ani kim gök kuşaan bir tarafından öbür tarafına geçeceymiş – o sade onnuklara üüreneceymiş. Bän pek istedim bunu yapmaa, ama kuşaan basamacıklarını bulamadım.

K. Vasilioglu

gök kuşaa – веселка

Bucakta güz

Bitti sıcak yaz. Geldi renkli güz. Güz – yılın zamanı, açan toplanêr büüdülmüş bereket. Büük şennik hem şamatalık kırdä, baalarda, başçalarda. Gagauzlar toplêêrlar olmuş zarzavatları, meyvaları. Maşınalar durmaz taşıyerlar üzüm.

Meyvalıklarda aaçların dalları büük üktän sarkmışlar erädän. Almalar-yumuruk gibi! Eriklär, armutlar – bal gibi tatlı! Karpuzlar – demirli kadar! Güneşä karşı, altın gibi, yalabiyêrlar türlü renktä üzümnr! Sevinerlär Bucakta. Varkana çok üzüm, meyva, hem zarzavat – insanın da yaşaması taa başkaca! Onuştan da şennenerlär, ani onnarın yanısora uşaklar da üürenerlär ev hem kır işlerini yapmaa.

K. Vasilioglu

demirli – irmi kiloluk bir kap – 20-кілограмова ємність, у якій зважували зерно
zarzavatlar – овочі

Çok yıllar yaşa, fidancık!

Pek käämil hem gözäl güz daayı. Pek gözelleder, donaklêêr bu zaman üvez aacı. Aacın gergefli yaprakların arasında onun salkımnarı yalınnan yanêr.

Ruslar pek severlär bu gözäl aacı evlerin yanına dikmää. Güzün bitkisindä dikti bir küçük üvez aaççaazı benim kom-

şum da, dâdu Vani unukasinnan. Gençecik üvez aacı ilin geçirdi suukları, ayazları, sert kış borannarını.

Hederlez ayında komşunun eni aaççaazı gözâl çiçek açtıydı. Onu yoktu nicä sevmemää. O uzaktan taa görünärdi. Ama birkaç yıldan sora o kâr bütün sokaa gözelledärdi kırmızı, yalınını salkımnarinnan. Çok yıllar yaşa, dostluk fidancı, Bucak topraanda!

K. Vasilioglu

üvez aacı – горобина

Bucakta su

Bucakta pek az su var. Yazın ortasında başçaları yıslamaktan, hem gün yangınıından göllär heptän küçülerlär. İçmää su da git – gidä azalêr, tä neçin bitki vakıtlar gagauzlar çekertilär sızıntı, pınar düzmää, evelki adeti diriltmää. Evel herbir çorbacı savaşarmış bu aydın dünnedä brakmaa bir pınar hayır için, bolay insan ansın onun adını, bilsinnär, ani o vardı bu dünnedä.

Biz büün läüzüm, nicä kendi gözlerimizi, koruyalım pınarları, sızıntıları, bişey içlerinä sıbıtmayalım, onnar her zaman läüzüm olsunnar kapaklı.

T. Marinoglu

Şkolaya

(bir parça)

Açan Girgina uyandı, taa karannıktı. Köpecik neçin sä hızlı-hızlı salardı. – Olmalı, kedi oturêr köpään onündä, – kazın üstündä, – düşündü kızçaaz. Hepsi içerdä taa uyuyardı. Girgina hayada çıktı, baktı, sörpeşmemişlär mi çiçek kabı içindä çeşitli benizdä çiçeklär. Onnarı o avşamdan üüredicisinä deyni topladıydı. Kızçaaz seftä çekedärdi şkolaya gezmää da hiç dayanamazdı, nezaman o oturacêk ilk uroonda.

Ştefana babu kalktı. Girginaya sordu: – Sän ne ölä erken kalktın, kızım? Bir bişey kaybettin mi?

– Ey, babu, sän bu ihtârlınnan tez unudêrsın. Büün sentâbrinin biri. Şkolaya hazırlanêrim.

T. Marinoglu

Vatanım benim – paalı Ukrainam!

UKRAINANIN DEVLET NIŞANNARI

Гімн України

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля!
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці!

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу
І покажем, що ми, браття, козацького роду!

Bayrak (прапор) – o devletin nişannarından biri, angısı sarı – açık – maavi renktä.

Sarı – o var sıcak güneş, angısı büüder ekmää.

Açık – maavi – temiz, pak hava rengi.

Gerb (герб) – o devletin ofiçial êmbleması, angısı resimnener paralarda, bayraklarda, damgalarda hem ofiçial dokumentlerdä.

Gimn (гімн) – o devletin tören türküsü, angısını çalêrlar büük devlet yortularında hem da tören oluşlarında. Gimn çalarkan sesläyannar mutlak durêrlar ayakça.

Bucak

Bucak peyzajlarını
Siirederim bän.
Onnar ölä gercik,
Nicä muzeydä.
Yavaş lüzgärçiktän
Gölgelär oynêêr.
Üüsek direklerä
Leleklär konêr.
Yılan gibi yollar
Döşeli şüşä.

Kazanêr para,
Kim gider işä.
Lüzgerleri – serin,
Güneşi – haşlak,
Yılmaları – eşil –
Tä bölä Bucak!
Baalarlar, bostannar –
Heresi kırınak.
Düzgün hem bakılı –
Te bölä Bucak!

P. Çebotar

Suruşlar:

1. Ne siireder avtor?
2. Nereyi konêrlar leleklär?
3. Nesoy Bucak? Annadın.
4. Annadın, nicä baalarlar, bostannar?

Kır sesleri

Küçük Vatanım, anam hem kanım,
Seftä güneşim, ilk sabaalarım.
Duuma tarafım – sarı bulutlar.
Kapu onündä haşlama dutlar.
Traka sesleri çayıra senmiş
Koç sürüleri dereyâ inmiş.
Bez çırpêr kızlar, serer çimenä,
Kalkêr karılar erken işinä.
Yamaçta pelin – tepelär alçak,
Gökün kenarı görünür uzak,
Görünür, çaarêr ileri temrâ.
Etiştin – kaçêr taa irak erä...
Vatanım benim, sän bu dünnedä,
Seninnän canım baalı bu erdä.

N. Baboglu

**Netürlü seslär gelerlär kırlardan?
Neylän baalı insanın canı?**

Halk yaratmaları

UYGUN SÖZLÄR

Vatan

En paalı bu dünnedä – mamu hem Vatan.
Bunu hepsicii biler, kim kendi insan.

* * *

Anaya hem Vatana canımı da kär verärim.

* * *

Kal çıbık gibi kuru, ama Vatani kooru.

* * *

Diil laflan, ama kendi zaametinnän sevdanı Vatana göster.

* * *

Vatanda genger da para yapêr, gargalar da taa kara.

Dostluk

Dostun yoksaydı – eden, tutma kendini girgin.

* * *

Senin dostundan hızlı bän seni tanıyacam.

* * *

Yalnız, dost, – şennik olmaz,
Yalnız horu oynanmaz.

* * *

Kuşlar belli uçmakta,
İnsannar da – dostlukta.

* * *

Bir eski, käämil dosta beş eni verärim.

Bilgi. Kiyat. Üörenmek

Bilgi adamın gözlerini açêr.

* * *

Çok bilän – açığıöz, adamın da sözü – söz.

* * *

Dünneyi aydınadêr güneş, ama adamı – bilgi.

* * *

Görän adam diil o, kim bayırı görer, ama, o
Kim görer, ne bayırın ardında var.

* * *

Annatma, ne okudun, annat ne annadın.

Adam hem adam için

İi adam var nicä demää ona, kimin yanında kolay solunêêr.

* * *

Akıllı adam aarêêr kusur kendisindä,
Ama ahmak olanı – aalemdä.

* * *

Herbir arı bal yapmaz.

* * *

Gözellik akılsız, nicä gül yapraksız.

* * *

İiri otur, ama dooru lafet.

* * *

Ekmek

Diiliz, dostlar, biz hiç aaç,
Varkan sofrada biyaz kolaç.

* * *

Ne ekecän, onu da biçecän.

* * *

Sofra gerciklii – ekmek.

* * *

Terleyincä sän işlärsän – ekmeecii tatlı iyarsin.

* * *

Adam yaşamêêr imää deyni, ama iyer yaşamaa deyni.

Sayılmaklar

Kva-kvi, kva-kvu, kva-kvi-kva –
Derindä bizim yuva.

Kva-kvi, kva-kvu, kva-kvi-kva –
İrmiyadan dön yummaa.

* * *

Tä dörtän aldık iki –
Açın taa pek gözleri.
Tä gelir şalvir tilki –
Al da tut onu diri.

* * *

Hopan-dupan dupanda – İnin taa tez sobadan.	Hopan-dupan dupanda – Oynayacez biz yamaçta.
Hopan-dupan dupanda – Büük selâm var ilkyazdan.	Hopan-dupan dupanda – Tutucuysun Bucakta.

Dilkösteklemeleri

Gülä – gülä gülleri geleräk kaçırdım gölä.

* * *

Güzün güzlüktä gözüm gözletti göceni.

* * *

Verilmeer ödünç hiç semiçkadan üç iç.

* * *

Kürklü karı karêr kaarı.

* * *

Kırk k p, kırkinci k p n k laa – kırık k p.

Bilmeycel r

Kendisi pek Őalver,
Kuyruuna bulam er er.
Derisi olur yaka
Hem g z l – hic diil Şaka. (ilkit)

* * *

Koyunnar ondan kork r
Hızlan r hem adama.
AteŐt n o pek kağ r,
Hadi taa tez aaramaa. (bayanı)

* * *

Yannarı onun biyaz,
Korkm er hiÇ ani ayaz.
Yımırta iğ r o pek,
Herlim yoksaydı ekmek. (naksas)

* * *

Đok diŐli, sivri diŐli,
Sağlara bizim eşli. (ratak)

* * *

Diil o koÇ, diil da kuzu.
Var onun altı buynuzu:
İkisinn n korun r,
D rd nn n doyur r. (neki)

* * *

Kim bu insancık olsun?
Bişeycik iin yl n yapm er,
Ama iinesiz, dostum,
Bir da adımcık hiÇ yapm er. (pirki)

Masallar

Gagauz halk masalı "Üç ceviz"

Bir adamın varmış üç oolu. Onnar büüdüyünän adam demiş:
– Çocuklar, bän sizi büüttüm, üürettüm, ama şansora bakın kendi-kendinizi. Çıkmişlar kardaşlar küüyüdän da çatırıkta, pınarın yanında, biraz dinne-nip, annaşmişlar, ani üç yıldan sora genä burada, bu gündä, bu saatta, buluşup, bakacaklar, kim ne kazanacêk. Gitmiş onnar herkezi kendi yolunnan. Birisi doorulmuş üülenä, ikincisi – gün duusuna, üçüncüsü

dä – batıya. Etişmişlar onnar saa-seläm erlerinä. İkisi olmuş yazıcı bezirgennerdä, en küçüü da – bir çorbacıda çırak. Geçmiş o üç yıl da genä buluşmuşlar kardaşlar o pınarın yanında. İkisi gelmiş valizalar elindä, angıları doluymuşlar eni rubalarlan hem paraylan. Üçüncüsü, en küçüü, gelmiş elleri cebindä.

– Sölä, ne kazandın, neçin boş ellän geldin? – sormuşlar bunnar ona.

– Kazandım bän üç ceviz, – demiş küçüü onnara.

– Ya göster, ne iş onnar, – takılmışlar kardaşlar.

Çocuk cebindän çıkarmış üç cevizi da göstermiş onnara. Batuları üfkelenmişlar da böla ona demişlar:

– Çorbacın seni gülmää almış, açan üç ceviz sana vermiş. Git kaçarak geeri da istä kazaandıını senin ödesin! Dönmüş çocuk geeri da genä o yoldan gitmiş. Gidä-gidä acıkmış da cevizin birini kırmış. Baksaa... cevizin içindän çıkarmışlar

sürüylän koyunnar, büyük-büük köpeklär, uzun kulaklı eşek-
lär, kara bıyıklı çobannar. Kırmış çocuk ikinci cevizi-çıkmiş
bir kıvrak boylu gözäl kız. Sevinmiş çocuk. Kırmış üçüncü
cevizi – ondan çıkmiş bir araba dolu çiizlän iki besli beygirlän
koşulu.

Pindirmiş çocuk kızı arabaya, saurtmuş kamçıyı, sıklık
etmiş kulilerä da tozatmış evä – bobasına.

Öbür batüleri sa, gördüynän bölä gözellii, yollanmışlar aa-
ramaa o çorbacıyı, ani ödeşmiş cevizlän, ama onu bulunca,
adam cevizleri imiş. Bununnan da masal bitmiş.

Erleştirdi S. P. Ėkonomov

bezirgän – купець

Soruşlar:

1. Ne demiş adam oollarına?
2. Kaç vakıttan sora annaşmışlar buluşmaa kardaşlar?
3. Ne iş bulmuşlar kardaşlar?
4. Büyük batüleri ne kazanmışlar?
5. E en küçüü?
6. Kimin en gözälmiş kazançlı?
7. Bulmuşlar mı batüleri o adamı?

Okuyun söyleyişleri

İş çıkarmaa kolay, işi yapmaa – zor.
İş işlemää – diil "kadınca" oynamaa.
İşi – şamar kadar, lafı – tarla kadar.
İşi yarım brakma, bukanı yarım brak.
İşin dä, oyuncaan da vakıdı var.
İşlenir günnerini bil, yortular kendileri gelir.
İştä barabar, zorda da barabar.

Yazıcılar uşaklara

Neçin aalêr kuşcaaz

Küüyün kenarkı evindä yaşarmış karıylan koca. Varmış onnarın iki uşakları – Mişa hem Oli. Mişa on yaşındaymış, Oli da – dokuz.

Evin yanında büvarmış bir büyük kavak aacı.

– Hadi yapalım kavak aacında bir sallangaç, – demiş Mişa.

– Ya ne islää olacek sallanmaa! – sevinmiş Oli.

– Piner Mişa kavak aacın üstünä da baalêr dallarına çatıyı.

Atlêêrlar uşaklar sallangacın üstünä – da hadi sallanmaa.

Sallanarkan, onnarın üstündä hep dönüşarmış hem kendi dilindä türkü çalarmış bir kuşcaaz.

Mişa demiş:

Kuşcaaz da seviner, ani biz sallanêrız. Bakêr Oli kavaan güüdesinä da görer bir delik, o deliin içindä bir yuvacık, yuvacın içindä da yavrucukları.

– Kuşcaaz sevinmeer, ama aalêr, – demiş Oli.

– Neçin aalêêr ya?

– Kendin düşün, neçin, – cevap etmiş Oli.

Mişa ineer sallangaçtan, bakêr kuşcaazın yuvacına da düşünmeye varêr: neçin kuşcaaz aalarsa sa?

V. Suhomlinskiy

Soruşlar:

1. Nereyi gitmişlär uşaklar?
2. Ne yapmışlar onnar başçada?
3. Neçin aalarmış kuşcaaz?

Malileri...

(bir parça)

Malileri, gördüynän, nesoy onun unukaları çalışkan iş yapêlar, pek sevinärdi buna. İştän sora herkerä çalışardı uşakları doyurmaa tatlı mancacıklan, verärdi onnara türlü tatlılıklar. Bitkidä uşaklar sevärdilär içmää birär çölmek ev bozası, angısı ölä datlıydı, ani bütün küüdä zordu o takım içki bulmaa. Birkerä bilä babu unutmazdı şükür etmää. Herkerä däardı: "Saa olunuz, benim yardımcılarım! Siz küçüksünüz, ama büyük yardım yapêrsınız bana. Bän sissiz, nicä elsiz".

Uşaklar pek sevärdilär kendi malilerini da, ne zaman yakışardı, pazarlarda yada yortularda kalardılar gecelemää orada da çok fasıl, çok meraklı hem bitmüz masalları sesläärdilär. Malileri bitirärdi annatmaa, açan görärdi, ani hepsicii uyudular. Ondan sora, ikonaların önündä duva edip Allaa saalık hem kısmet versin onun unukalarına, yatardı dinnenmää.

K. Vasilioglu

Soruşlar:

1. Kimä gidärmışlär uşaklar?
2. Neylän konuklarmış malileri uşakları?
3. Ne annadarmış malisi?

Bıccık

Bitki – bitkiyä hepsi olmuş ölä, nicä da düşünmüş. Evdä onu yıkayınca hem giidirincä, ona türlü işlär söyleyincä, sora da şkolaya etişincä, vakit geçmiş da – geç kalmış. İlk günü, hem da yaşamasında ilk uroo!

Durmuş biraz vakit kapunun yanında, yaprak gibi titireräk, da sade üürediciyka döner taftada naşey sa yazmaa – o hızlı sıyırılêr kapunun aralında klasın içinä da oturêr en geerideki bankaların birinä.

Ama üürediciyka, bezbelli, etiştirdiydi artık saymaa uşakları, zerä o dönämediydi klasa dooru, nicä gördüydü onu.

– Sän, şopar, nicä burayı düştün?

Bııcık çok vakit aazını türlü-türlü buruşturdu, laf bulunca, da sora dedi:

– Girdim tee o kapudan. Başka türlü burayı yok nâandan girmää.

– İslää! Açan girdin, bekim, sän kendi soyadını da söylecän? Ki jurnala yazayım.

– Var nicä söyleyim. **Bııcık** bana deerlä. **Bııcık** Andrey.

– Nasıl ölä Bııcık? Senin bobanın soyadı Bıcı mı?

– Ee, bu açan adam büük, ama açan o taa küçükkän, nicä ona Bıcı deyecän? Hepsi kâr gülüceklär. Deyeceklär: "Bobası da Bıcı, uşaa da – Bıcı". Lääzım – Bııcık.

– Pek gözäl. Kim seni butakım lafetmää üretti ?

– Kimseycik üretmedi. Ne aklım mı ermeer?

– İslää, ozaman yazacam, nicä istersin, ama sora sän bana söyleyecän, nezaman lääzım olacek Bııcıktan Bıcıya diiştirmää.

– Neçin söyleyim yä? – kendiniz göreceniz! Onuştan da üürediciykaysınız.

Bakacanız, nicä bän büüyecäm, üürenecäm.

Üürediciyka oturmuş masanın başına, almış elinä yazalı da bir gevrek, gözäl seslän bütün klasa çeketmiş gülmää.

Onun ardına uşaklar da başlamışlar gülmää. Bııcık ozaman düşünmüş: "Ee, burada var nicä yaşamaa".

Onun bobası herkerä deyärmış, ani istäärsän adamı annamaa, ilkin lääzım üürensın, annêr mı o şakadan. Annarsaydı – ozaman o ii ürekli adam.

Ama burada sa diil bir – irmi kişidän zeedä! Hepsicii da ii ürekli insannar.

İ. Druţê, çevirdi K. Vasilioglu

Bııcık – гусенятко

Soruşlar:

1. Neçin Bııcık geç kalmış ilk uroo?
2. Nezaman hem nicä girmiş o klasa?

3. Ne sormuş ona üürediciyka?
4. Bulun Bııcıcın laflarını da okuyun onnarı.
5. Neçin Bııcıcık istämemiş onu "Bıcı" yazsınnar?
6. Neyä pek şaşmış üürediciyka?
7. Bütün klas nedän hem kimdän gülmüş?
8. Kimä var nicä demää "ii ürekli"?
9. Bulun tekstin payını neredä var dialog. Okuyun onu.

Bucak

Bucak bulunêr Ukrayinanın hem Moldovanın üülen tarafında. Burada yaşêêrlar toplu gagauzlar hem bulgarlar, ruslar hem arnautlar, moldovannar hem urumnar, taa da başka halklar. Bu tarafta gün taa pek yakêr, ama yaamur taa az yaayer. İnsana burada lâázım olêr taa çok kuvet koymaa, taa pek çalışmaa deyni bizim karagöz bayırlı topraktan büyük bereketlär almaa.

Bucakta pek az su var. Yazın ortasında başçaları yıslamaktan, hem gün yangınıından göllär heptän küçülerlär. İçmää su da git – gidä azalêr, tä neçin bitki vakıtlar gagauzlar çekertilär sızıntı, pınar düzmää, evelki adeti diriltmää. Evel herbir çorbacı savaşarmış bu aydın dünnedä brakmaa bir pınar hayır için, bolay insan ansın onun adını, bilsinnär, ani o vardı bu dünnedä.

Biz büün lâázım, nicä kendi gözlerimizi, koruyalım pınarları, sızıntıları, bişey içlerinä sıbıtmayalım, onnar her zaman lâázım olsunnar kapaklı.

Bizim tarafımızda en çok koyun var. Gagauzlar severlär hayvancılıı. Çıktıynan küüyün kenarına, kırlara ürään sever: herersi ep- eşil, fidannar dolu, üklü meyva, meyvalar da türlü- türlü. Burada büüyey: alma, şefteli, armut, erik, zerdeli, dut, kirez, gutuy (ayva) h.b.

Biz lâázım hepsimiz çalışalım üürenmää da salt ozaman becericez tarafımızı düzmää, zenginetmää, taa gözäl yapmaa.

T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Neredä bulunêr Bucak?
2. Angı halklar yaşêêrlar Bucakta?
3. Ne zorluk görer Bucakta yaşayannar?
4. Neyä seviner insannarın üreklerini?

Şkolaya

Açan Girgina uyandı, taa karannıktı. Köpecik neçinsä hızlı-hızlı salardı.

– Olmalı, kedi oturêr köpään onündä, – kazıın üstündä, – düşündü kızçaaz.

Hepsi içerdä taa uyuyardı. Girgina hayada çıktı, baktı, sörpeşmemişlär mi çiçek kabı içindä çeşitli benizdä çiçeklär. Onnarı o avşamdan üüredicisinä deyni topladıydı. Kızçaaz seftä çekedärdi şkolaya gezmää da hiç dayanamazdı, nezaman o oturacak ilk uroonda.

Tä çeketti horozlar ötüsmää. Onnar sölärdilär, ani sentäbrinin ilk sabaası duuêr. Ştefana babu kalktı. Girginaya sordu:

– Sän ne ölä erken kalktın, içerlerdä gezinersin, kızım? Bir bişey kaybettin mi?

– Ey, babu, sän bu ihtärlınnan tez unudêrsın. Büün sentäbrinin biri. Şkolaya hazırlanêrım. Ştefana babu hızlı ateşi yaktı da peynirli gözlemä pişirmää çeketti. Kufnenin kapu önü gözäl tatlı kokuyulan doldu. Ama Girgina şindän sora şkolaya hızlanmıştı. Ştefana babu onu gördü da dedi:

– Nereyi, kızçaazım, alatlêêrsın? Taa bir saat var. Dur, birkaç gözlemä i.

– Bän tokum! Geeri dönärsäm, işim uymayacak, – cevap etti kızçaaz, da genä gitmää çeketti. Girgina seftä imedydi, seftä canı çekmäzdi. Onun akılı şkolada gezärdi. Alatlardı, şkola sansın onu elindän çekärdi, dayanamazdı desin:

– Gün aydın, şkola! Sabaa hayırlı olsun, kafadarlarım!

T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Girgina kalkmıştı pek erken. Neçin?
2. Ne dedi ona manisi?
3. Kayıl oldu mu Girgina manisinnän?
4. Ne dedi Girgina şkolasına?
5. Nicä siz seläm verdiniz şkolanıza

Biz beklärdik pek çoktan

Biz beklärdik pek çoktan
Taa tez şkolaya gezmää,
Hiç ta korkmadık ondan –
Üreder o ürenmää.

Ürendik biz okumaa,
Tefterdä gozäl yazmaa.
Klasımız gozäl, kırnak
Lafederiz dä yalpak.

T. Marinoglu

GÜZ

Güz türküsü

Kırlangaç hazırlanêr
Sıcak taraflara.
Sän götür bendän seläm
Gözäl uzaklara.

Yaamurlar sıkça yaayêr,
Kış ökçemizdä.
Göklerä baktıkça bän –
Yaş gözlerimdä.

O sıcak taraflara
Kırlangaç varınca,
Burada saurgunnar
Oynaycek kadınca.

S. Sezer

Güz

Sararêr eşil yamaç,
Üzümnâr şıra doldu
Güz geldi yavaş-yavaş,
Almalar gözâl oldu.
Kuzular büüdü toyan –
Olacek lokmacıktan.

Turnalar yolcu çoktan –
Pek korkêrlar suuklardan.
Yapraklar sener hızlı,
Olmasım güz ayazlı.
Toplamaa lââzım ne var
Bişey bozmasın hiç kaar.

D. Tanasoglu

Soruşlar:

1. Kendi başına koyun soruş üüredicinin yardımınnan.
2. Verin cuvap onnara.

Kaku

Benim kakum pek kıvrak:
Saçında gezmiş tarak,
Boncukları sedeftän,
Küpeleri altından.
Te aldı o şiridi,
Örecektir peliini.
Açık aaz bendä kaldı...
Şiridi bana taktı.

T. Zanet

Soruşlar:

1. Annadın kendi aylenez için.

Susun!

Susun, siz, kediciklär,
Brakın oyunu!
Uyuysun benim oolum,
Dünnää zulumu.
Susun, siz, ördecikär,
Gününä: vrak-vrak!

Brakın, brakın dinnensin,
Uyuysun uşak.
Susun, siz, horozçuklar,
Olun akıllı!
Uykusu uşacıımın,
Ko olsun tatlı.

Susun, susun hepsiniz!
Uşacıım uyêêr.
Bakın, görün hepsiniz,
Nicä gülümseer.
Gülümseer uykusunda
Bir gözäl düşä.
Saalicaan olsun, uşaaam,
Çok yıllar yaşa.

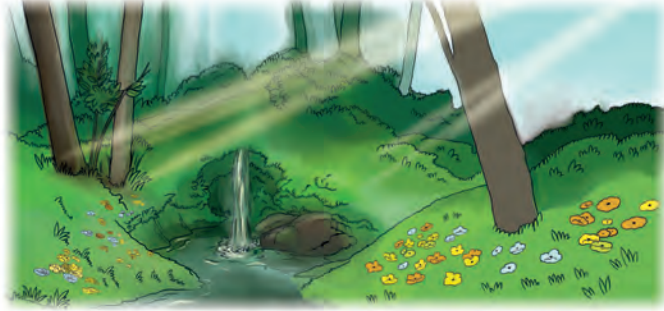
K. Vasilioglu

Soruşlar:

1. Neçin mamu susturêr hepsini?
2. Çalêrlar mı sizä deyni nani-nani türküsünü?
3. E siz var mı kimä çalaysınız bu türküyü?

Orliogluların çöşmesi

Geldiydi ilkyaz. Gani pek sevârdi bu vakıdı, onu artık kolve-rirdilâr kaçınsın – oynasın kendibaşına.

Kışın sa hava lüzgerli, günnâr kısa dışarda çok dayanamaycan. Ama şindi sıcaktı, kuşçaazlar çalardılar. Koyun-nar, kuzular çıktıydılar eşil çimenä. Bir gün, açan genä ava pek isläädi manisi dedi Ganiya getirsin onun sopasını. Gani duydu, ani manisi nereyi sa gidecek. Ona sopasız uzak erä gitmäâ zordu, yoktu neyä dayansın.

– Mani, nâbacan sopayı? – sordu uşak.

– Gidecez cöşmeyä seninnän, çocuum. Çöşmeyä Gani taa yoktur gittiy.

– Te islää, çöşmeyä da görecäm, – düşündü o. Manisi verdi çocucaa bir toprak çölmek.

– Sän bunu taşıyacan, – dedi. Kendisi da Sofi babu çıkardı başçadan birkaç laalä hem zambak çiçeklerini koklän, aldı onnarı topracınnan sepetçää da yollandılar. Etiştilär çöşmeya. O Ganilerin evindän çok iraktaydı, küün kenarına taman iki yol çatırındaydı. Çöşmä gözäl kırnak tertipliydi, demirdän kurnası yalabıyardı, önündä duvar suvalıydı tementlän hem orda bir da ercääz vardı, nicä dolapçık. Yakıncêcık büüyärdi bir gür dallı ceviz aacı, onun gölgesindä vardı iki kazıkta kakılı bir tafta. Gani annadı, ani o oturmaa deyni. Çocuk ilkin erleşti skemneyä sora da oturdu yanına manisi – dinnendilär. Ama Gani, nasıl da bilersiniz, pek sevärdi sormaa çok işlär da artık başladıydı işini:

– Mani, biz neçin geldik burayı? Çöşmeyi mi görmää?

– Çöşmeyi görmää hem dikecez te bu çiçekleri çöşmä yanına. Açan insannar geleceklär su içmää dä sevinsinär.

Onnar çöşmenin iki yanına haşladılar laaleleri, zambakları. Gani çölmeklän taşırdı sucaaz da sulardı taazä dikili çiçekleri...

– Mani, te bu ceviz aacını kim dikmiş burayı? Uzattı Gani soruşlarını.

– Onu, çocuum, raametli dädun dikti taa ozaman, açan bu çöşmeyi düzdü. Bu çöşmä bizim.

– Bizim mi?! – şaştı Gani.

– Bizim elbetki, Panayot dädun düzdü, te biz da çalışêrız burada gözäl hem tertipli olsun. Bizä deerlär Orlioglular, bu çöşmeyä da deerlär Orliogluların çöşmesi.

– Mani, e neçin dädu düzmüş bizim çöşmeyi ölä irakta, neçin yapmamış onu bizim aulda? – hep sökärdi bitmäz soruşlarına Gani.

– Bizim evin yanında var bir pınar, ama burada – sa yok. Taman burada çok yorgun yolcular geçerlär, dädun düşünmüş onnara olsun serin sucaaz içmää.

İŖi bitirdilär, içtilär çölmeklän tatlı çöŖmä suyundan da artık gidärdilär evä. Yolda Gani taa bir soruŖçuk koydu:

– Mani, – dedi o ansızdan, – biz çölmecii unuttuk çöŖmedä dolapçıkta, dönüp kaçarak alayım?

– Unutmadık, çocuum, – dedi manisi, – biz onu braktık yolculara olsun neylän sucaaz içmää deyni...

N. Baboglu

SoruŖlar:

1. Neçin Sofi babu gitti çöŖmeyä?
2. Ne paalı, hatırlı işlär üürendi Gani bu çöŖmeyä gitmektän?
3. Ne türlü adammıŖ Ganinin däduŖu?
4. Nesoy insan Ganinin manisi?
5. Neyä üüreder bizi bu annatmak?

UŖAK OYUNNARI

Saklanbaç

Patla, patla, patlangaç –
Biz oynêêrız saklanbaç.
İŖidilsin gür sesin!
Yuman bizi bulmasın.

* * *

Dön-dönä, dön-dönä,
Gitti Görgi dermenä.
O gördü taazä izi –
Ŗindi bulacêk bizi.

Kemirer tavŖan trupu (oyun)

Kemirer tavŖan trupu,
Azçaazı onun dolu
Köpecik salêr: bu-u, bu-u
Dön hızlı onu sän bul.

Oyunun kuralları

Nesoy bu peetlärlän düzüler oyun? Hepsi üürener lafları. Dışarda uşaklar olêlar halka. Var nicä olmasınar da. Biri döner kafadarlarına arkasını da yumêr. Kim onun ardında, birerdä çekederlär sölemää şiipleri. Açan etişerlär üçüncü sıraya da deerlär – "salêr" – birdän susêlar, onnarın içindän birisi baarêr, diyştirip sesini: "Bu-u, bu-u" da susêr. Sora barabar sölerlär dördüncü sırayı. Kim yumdu tanıyarsa sa kim diiştirdi sesini enseer, tanıyamarsa – enseer te o kim diiştirdi sesini, da geçer onun erinä.

KIŞ. TABİAT KIŞIN

Kaar

Bu gecä eni kaar yaamış ne gözäl.
Bim – biyaz oluvermiş başçalar, yollar.
Sansın erä serilmiş bulutlar...
Hadi kaar topu oynayalım, çocuklar,
Yapalım sokakta kaardan bir adam.
Gelir – geçenä selâm dursun
Her sabaa, her avşam.
Ne olmuş, çiçek mi açmış fidannar?
Bu ne göz alan biyazlık bölä!
Hiç basmaa kıyamêr ona insannar.

Ş. E. Regü

Kış sabaası

(bir parça)

Goguş bir sabaa kalkmış erken. Dışarı çıkmış da gözlerini inanmamış. Avşamdan dışarda yaamurcuk çisäärmış, ama şindi...

Eşiklerä çıktıynan, güneş taman duuarmış. Er örtülüymüş biyaz kaarlan, angısı ölä yalabıyarmış duuan güneşin şafkında, ani gözlerini kamaştırarmış. Angı tarafa da baksan, nekadar da gözün görer – kaar-kaar-kaar.

Dışarda bir da drem lüzgär yokmuş. Ayazmış. Solunarmış ilin, çünkü soluk pakmış ölä, ani kâr sarfoş edärmış.

Kapu önündä bir da izçääz yokmuş, kuş izlerindän kaarä. O izçeezlär haliz kaar yıldızçıklarına benzäärmışlär.

Goguş durarmış eşiklerin üstündä, hiç kıpırdanmaazmış. Kaldırmış gözlerini kapu önündän da görmüş, ani sokaklar da, küüyün evleri da, dolaylar da – bütün dunnä örtünmüş bir büyük, kaba, gözlerini kamaştıran biyaz yorgannan.

Goguşçuk yaşamasında taa yokmuş gördüü bölä gözellik. O durarmış eşik üstündä da korkarmış, aşaa indiynän, bozmaa bu gözellii, kirletmää biyaz kaarı. O çıktıydı, dışarı gitmää, ama. Büülü gibi, hep durardı eşiklerin üstündä. Dolaylarda işidilmääzdi bir da ses. Goguşçuk kâr korkardı bişey bu gözelliktän kaçırmmamaa. Bu vakıt sokaktan geçti bir adam. Bastıkça, kaar onun ayaklarının altında gırçlardı ölä, sansın kaar aalaşardı, istemääzdi, brakmaazdı birkimsey onu çiiinesin, gezsın onun üstündä, bozsın tabiatın bu şaşılacak güzelliini.

K. Vasilioglu

Soruşlar:

1. Neçin inanmamış Goguş kendi gözlerini?
2. Nicä solunarmış dışarda? Neçin?
3. Ne düşünmüş Goguşçuk, durarak eşik üstündä?
4. Ne "sölärdi" kaar adamın ayakların altında?

Kolada

Gani hep sorardı mamusuna, neçin ölä oya kolada geler.

– O yiraktan geler, çocuum, dedi mamusu, – läüzim geçsin dokuz daa, dokuz derä. Ama derelerdä köprü yok da kolada olur düşüp suya buulsun. O bekleer hepsi derelär islää don-sunnar da geçecek buzun üstündän.

– Ama neçin insan oruç tutêr?

– Neçin ki insanın içi läüzim biraz paklansın yaalı manca-lardan, ko insinnar biraz kartoficik, fasülecik, çukundur, su-van isinnär da sora oruç açıldıynan öbür mancalar da insana taa datlı görüneceklär.

– Ama oruçlar, çocuum, – karıştı lafa Ganinin Sofi mani-si da, diil sade imäk için, oruçlarda insannar düşünüp vaz-geçerlär günahlı işlerdän, düşünerlär Allaha ilik yapmaa, korunmaa zararlardan, giderlär kliseya, duva ederlär ki dünnäda usluluk olsun, bereket hem saalık olsun. Herkez läüzim çalışsın diil sade kendinä, ama düşünsün sakatlara, yoksullara da bişeylän onnara yardım etmää...

– Mani, – dedi Gani, al beni da kliseyâ.

– Islää, çocuum, alacam.

Ertesi günü hava suuktu, yaadı çok kaar. Gani çıktı so-kaa kızak kaymaa. O annadardı kafadarlarına, ani tä şindi artık derelär dondular "Kolada" tez gelecek, läüzim hazırla-maa kamçıları, çannarı, fışkannarı "Hêy-hêy" hem "Suvraki" gezmää deyni. Ama büyük batülar, delikannılar, gezeceklär "Kolada" gecä.

Ne gözäl bu kış yortuları!

N. Baboglu

Soruşlar:

1. Ne sorardı Gani mamusuna?
2. Ne dedi ona mamusu?
3. Olur mu adetlerimizi kaybedelim?
4. Ne yapaceklar koladada Gani hem onun kafadarları?

Çamcaaz

Küsülü çamcaz heptän –
Kesmişlär onu köktän.
Dalları uzun eşil
Boycazı da fit käämil.
Salt, açan bizi gördü,
Gerciklär elimizdä
Dostumuz o ii oldu,
Şennendi hep halizdän.

Yıldızı beendi o pek,
Donadarkan boyunu.
Büük bizdä dä sevinmäk –
Dolanêrız biz onu...
Hepsiciy gözäl çalêr,
Yok kenar sevinmeyä.
Yıl eski geerdä kalêr,
Sarmaşêrız Eniyä!

K. Vasilioglu

Soruşlar:

1. Neçin çamcaz küsülü?
2. Nesoy yortu yaklaşêr?
3. Sizin ayyenizdä bu yortuyu nicä karşılêêrlar hem geçirerlär?
Annadin.

Gözäl evim

Gözäl yuvam, şen evim,
Sendä raatlık, sevinç ta var.
Kardaşım, anam benim
Sendä mutlu yaşaarlar.
Beşiciimi salladı
Senin odanda anam.

Orda güldü, aaladı
Ak saçlı uzak dedäm.
Bu duvarlar, tavannar
Çok işlär annadılar:
Onnar söläär, yazarlar
Nicä geçmiş zamannar.

K. Vasilioglu

Soruşlar:

1. Annadin kendi eviniz için.
2. Şiiri üürenin ezberä.

Giiyimnär

Giiyimnär dikiler materiyadan, bezdän, çufadan, çittän, abadan, deridän. Ipliktän. Kimi giyim örüler ipliktän. Bezdän dikiler altıncı giyslär, kimisi olêr trikotajdan. Materiallar

dokunêr ipliklerdän. İpliklär işlener yapaadan, pamuktan, kenevirdän dä. Şindi var çok sintetika iplikeri, sintetika materialları. Keten hem kenevir büüderlär kırdä yada aullarda. Pamuk büüyer sıcak erlerdä. Yapaayı kırkêrlar koyunnardan. Kullanılêr devä tüyüsü dä, keçi saçı da, tavşan da. Giyim yapılêr karaca, ayı, yabanı, tilki, kaplan, leopard derilerindän dä, türlü küçük daa hem su hayvancıkların da derilerindän.

Kürk, mintan, tulum kürk hem meşin yapêrlar koyun derisindän. Kuzu dericiindän dä yapêrlar käämil kıvırcık kalpaklar.

Adamnara, çocuklara dikerlär jüket, don, gölme, anteri h.b. Dokuyerlar kırmızı kuşak. Evel onnar taşıyardılar çarık domuz derisindän yada hayvan derisindän, sargı biyaz yapaadan dokunma hem baalayıp beygirin kuyruun, elesinin kılından.

Karılara, kızlara dikerlär fistan, çukman, kofta. Etek, fita, bariz, çember, şalinka, örüyerlär gözäl sviterlär, jiletkalar, çorap, eldiven... Evel onnara dikärdilär kastörka (aba) da. Ayakkapları – emeni, çizmä dikiler hromnu deridän, ani yapılêr taa çok köpek derisindän. Herbir halkın var kendi giyimneri, kalma dedelerindän.

D. Tanasoglu

kastör – жіноче сукняне пальто
meşin – чоловічі шаровари на хутрі з овчини

Soruşlar:

1. Nedän dikärmişlär giyimnäri?
2. Nesoy giyimnäri dikärmişlär adamnara?
3. Nesoy giyimnäri dikärmişlär karılara, kızlara?

İlkyaz. İlkyaz yortuları hem adetleri

Çiidem

Bıkmıştı yabancı kışın ayazlarına, yakıcı lüzgerlerinä. Urmuş o bacaanı, sora kuyrunu erä, gıcırdatmış dişlerini, baarasan baarmış:

– Etär, bıktım! Etär sän, kış, üşüttün bizi, yok ol bizim dayın içindän. Uyandı ayı, çıktı yataandan, sileräk çapaklı gözlerini da savaştı korkutmaa kışı.

– Gidäsin taa heptän üfkäm çıkmadıynan. Tutarsaydım atacam seni bir büyük ateş içinä.

Kış sa yapardı kendini saar, durgutmardı lüzgeri, kaar yaa-masını, savaşardı taa pek üşütmää.

Bir da bulut altından çıktı kıp – kırmızı gün. O bakiverdi aşaa da gördü bir gözäl, pamuk gibi beyaz, çiçekik. Bu küçü-kük incecik seslän çeketti çalmaa:

Güneşçik, Güneşçik,
Sän yısıt, sän yısıt,
Ayazı tez koola,
Kaarcızı da topla.

Ne yabancıdan, ne ayıdan kışı korku almadı, salt açan işitti nicä çiidem çalêr türkü, gördü onun yalpak yapraklarını, hızlı çeketti toplamaa yamalı çuvalına lüzgerlerini, kaarlarını, borannarını da tez-tez kaçmaa çeketti. Ama neçin ondan o korkmuş? Bilmersin mi? Lääzım bilmää, ani çiidem ilkyazın ilk habercisi.

B. Vovk, çevirdi T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Kim bıkmış kışa?
2. Ne demişlär onnar kışa?
3. Ama kimi seslemiş kış? Neçin?

İlkyaz

Geldi sıcak ilkyaz. Yamaçlardan akêr sular. Başladılar, şişip, patlamaa dallarda gözlär, filizlär. Başçalarda peydalandı ilk ciceklär: läälälär, çiydemnär, sedef çiçekleri, zambaklar. Gelerlär sıcak taraflardan göçmen kuşlar. Koyunnar kuzularlan çıktılar tolokaya eşil çimendän datmaa. Şen uşaklar sokaklarda top oynêrlar. Çiftçilär başladılar kırları ekmää.

K. Vasiliogluya görä

Mardın sekizi

Savaşêrlar sıcaklar
Yaz bizä yolu bulsun.
Dayanamêêr uşaklar
Sekizi mardın olsun.
Zor geçêrlär gecelär,
Yok vakıt hiç düşlerä.
Kaavileşer çiçeklär,
Kalkınêrlar göklerä.
Zor geçêrlär gecelär,
Yok vakıt hiç düşlerä.

Kaavileşer çiçeklär,
Kalkınêrlar göklerä.
Sekizi mardın geldi,
Içeri sevinç geldi.
Mamuyu kutlêêrız biz
Sık düüler pek üreemiz.
Ko kısmet bilsin anam,
Demesin dä: vay, uşam!
Yaşasın üzlärlän yıl,
Dünneyä kalsın mayıl!

T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Kimin yortusunu kutlêêrız mardın sekizindä? Annadın.
2. Sevinerlär mi mamular bu yortuya? Neçin?
3. Okuyun şiiri duygulu.
4. Kim isteer ezberlesin da mamucuuna annatsın.

Hederlez

Käämil zamanda, açan dübüdüz dünnä dolu eni soluklan, açan hepsi erdä – toprakta uyanêr da diriler, toplêêr eni kuvet, besleneräk, kaavileşeräk, ilkyaz güneşin şıralı oklarından, bütünnä Hristian Dünnesi tutêr yortuyu Hederlez. Bu evelki zamandan kalmaa ilk otun, ilk çiin, ilk yalpak serinniin yortusu. Laf "hederlez" geler bizä arapların dilindän, onun maanası – "yazın ilk günü".

Hederlez – gagauzların ilkyaz yortusu. Bu yortuya gagauzça taa deerlär Ay Görgi yortusu, Sveti Görgi Yortusu. Ay Görgi – iri hem ufak buynuzlu hayvannarın koruyucusu. Ayoz büyükzetçekän Georgi duudu Küçük Asiyanın bir dolayında, Kapadokiyada, bilinmiş, saygılı hem zengin hristian anadanbobadan. O vakıtlarda padişahlık edärdi imperator Dioklitian, angısı en titsi koolardı hristiannarı.

Düşer Hederlez heryil mayın altısında. Bu yortuya göra gagauzlar koydular ayın da adını. "Hederlez ayı". Paalılı bu yortunun kalmêr ta aşaa Hristozun Dirilmää günündän – Paskelledän. Bu gündan sora cıvırlıgalar da güneşin üüsekliindä artık şen avalar kıvradêrlar, ilkyaz başlêêr yaza geçmää da geeri dönmesi olmaz, sıcaklık kaplêêr herersini. Kär bu günü, nicä gösterer gözlemeklär, kırlangaç kuşu da döner sıcak taraflardan. Bu yortudan sora bülbül da başlêêr çalmaa kendi kıvrak türküsünü. İnsannar küüdä var nicä hepsi işleri korkusuz yapsınnar: çamur karsınnar, suvasınnar, başlasınnar evin temelini atmaa. Evel gagauz küülerindä yapılar, evlär işlenirdilär çamurdan. İlkyazın hem güzün onnarın duvarlarını suvardılar sarı çamurlan, başka türlü onnar oyulup yıkılırdılar.

O. Kulaksız

Soruşlar:

1. Yılın angı zamanında kutlêêrız bu yortuyu?
2. Nesoy nişannar lâazım tamannamaa Ayoz Görginin Günündä?
3. Sizin aylenezdä nesoy geçer bu yortu? Annadın.

Bülbül

Bülbülü severim pek –
Yok neya onu tutmaa.
Sesçeezi ballı ekmek –
Yok nicä ona bıkmaa.
Sän tutarsan bülbülü
Çalmaycek o hiç türkü
O bolda salt raatlanêr,
Salt bolda türkü çalêr.

T. Marinoglu

İlkyaz zararları

İlkyaz. Miti, Mani hem onnarın mamusu aulda çotuklar arasında fasülä ekärdilär. Şansora üülen geçtiydi. Ačan çocuklan kızçaaza mamusu dedi: – Bän işä giderim, ama siz nekadar fasülä bakırda kaldı, ekiniz. Biriniz endeçik yapınız, biriniz kooyun. Anaştık mı?

Uşaklar bu işä hiç sevinmedilär. Onnar diil ani sevmesin yardım etmää, ama vardı büyük neetleri saat beştä klubta görmää iki seriyalı kinoyu. – Kalın saalıklan, – dedi mamusu da gitti. Saat yarım besäydi, ama fasülä bakırda bitmäzdi.

– Geç kalacez, – dedi Miti.

– Sankı, näbalım? – sordu Mani.

– Bilersin mi ne? Hadi taa tez bitirecez tä bu çekedilmiş sırayı, sora da kazacez bir kuyu da onun içinä gömecez kalan fasüleleri. Mamuya söyleyecez, ani bitti, etişmedi sıraları ekmää.

Mani buna kayıl oldu. Sora hızlı-hızlı bitirdilär ekmää çekedilmiş sırayı, kazdılar bir büyük kuyu da onun içinä döktülär, ne kalmıştı bakırda. Ötää beeri çiienediynän onu, Maniylän Mitika, rubalarını diişip, kinoya alatladılar.

Avşam üstü uşaklar mamusuna söledilär, ani iki sıraya fasülä etişmedi.

– Yok bişey, orayı bu yıl bişey ekmeyecez, biraz sıralar dinnensinnär. Genä siz yardım ettiniz öbürlerini doldurmaa.

Birkaç afta geçti, islää yamurlar yaadi, ne ekildi, er üzünä hepsicii ıktı. Bir gün, avşam ekmeeni idiktän sora, Mitiya mamusu sordu:

– ocuum. Kim acaba bizim aulun içindän geçti, bir kuyu içinä aulan fasülä eksin? Zavalı toomnar, hepsicii-hepsicii çıkmışlar, ama zeetlenerlär – onnara pek sıkışmalık, solu-yamêêrlar.

– Görmedim, bilmerim, – uşaan herkezi dedi.

Sabaaylen Mani hem Miti saklı ierdän çıktılar da tez aula gittilär. Onnar burada gördülär, ani onnarın zararları üzä ıktılar. İkisidä iilik kafaylan içeri girdilär. Bilmääzdilär, nicä mamusuna yaklaşmaa.

T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Ne iş yaparmışlar Maniylän Miti mamusunnan aulda?
2. Nereyi istemiřlär gitsinnär uşaklar ekmektän sora?
3. Dooru mu yapmışlar uşaklar?
4. Siz ne yapaceydınız onnarın erindä?

Temizlik

Dozdolayı süpür,
Kalmasın gübür.
Pak olsun senin
Diil sade evin

Hem biyaz etin,
Ama her neetin.
Her braktıynan iz, –
Bak olsun temiz.

N. Arabacı

Soruşlar:

1. İnsanın neyi mutlak läözüm pak olsun?
2. Okuyun demekli şiiri.

Gezi Kievä kadar

Kiev – Ukrainanın baş kasabası. O Ukrainanın en gözäl, en eşil, en büyük kasabanın birisiydir. Onu yok nicä sevmemää. Kievdä yařêêrlar ukrainnar, ruslar, gagauzlar, bulgarlar hem başka milletlär dä.

Kievdä var milli hem devlet universitetleri, çok şkolalar, soborlar, muzeylär, kultura hem sport sarayları.

Kiev – musaafir kasabası. Musaafirleri burada kablederlär tuz-ekmeklän hem açık üreklän, da deerlär: "Hoş geldiniz!".

İki paya Kievi böler Dnepr deresi. Su üstündä var kolay gemiylän gezinmää hem dinenmää .

Kasabanın bir tarafından öbür tarafına var nicä etişmää metroylan, avtobuslan, küçük avtobuslan yada taksiylän. Er seftä geldiseydin Kieva – korkma, danış bir yolcuya, o sana annadacêk nicä bulmaa läüzımnı erleri.

O. Kulaksız

Soruşlar:

1. Neçin severlär Kievi?
2. Nelär var Kievdä?
3. Angı derenin suları serinneder baş kasabayı?
4. Vardır mı yolunuz düştüü merkez kasabaya?
5. Beenersiniz mi siz geziyâ gitmää? Neçin?
6. Nereyi vardır gezdiiniz? Annadın

Yaz. Kanikullar. Dinnenmäk

Kim o

Sıçancık çıkmış gezinmää. Gezinmiş biraz aulun içindä da genä dönmüş mamusuna.

– Bän, mamu, şindi hemen aul içindä iki yabancı gördüm. Birisi çirkin, ama öbürü yalpak.

Mamusu demiş:

– Ya annat, uşaaam, nesoydu o yabancılar?

Sıçancık cevap etmiş:

– Birisi çirkin, gezer tä bu takım: bacakları onun kara, ibii kırmızı, gözleri fırlak, ama burnusu çengel gibi. Bän onun yanından geçirkän, o açtı aazını, kaldırdı bacaanı da çeketti ölä çirkin baarma, ani bän korkudan bilmääzdim, nereyi kaçayım.

– Bu horoz, – demiş kart sıçan. – O fenalık kimseycää yapmêêr, ondan sän korkma.

– Ama öbür yabanı?

– Obürü yatardı güneştä da yısınardı. Ensecii onun biyaz, bacacıkları boz, kendi kendisinin güüdesini yalêêr hem kuyruunu haylazça sallêêr, bana dooru bakêr.

Kart sıçan demiş:

– Ahmacık sän, ahmacık. Sän ölümdän kurtulmuşun. Tä o kotoydan sän korun, o hepsindän çirkindir.

L. Tolstoy, çevirdi K. Vasilioglu

Soruşlar:

1. Kimi görmüş küçük sıçancık?
2. Annamış mı mamusu kim onnar?
3. Ne demiş sıçancaa kart sıçan?

Bobik

Makarki Lambuşka Pavluşa karşı yaşardı, yol aşırı, ama onun taa çok keçilärlän hem köpeklärlän işi vardı.

Küüdä may herbir evdä, herbir aulda var köpek yada pali, ama Lambuşkanın palisi – anılmış paliydi. Adıydı onun Bobik. Bu takım Bobik, karaylan biyaz alaca, istediynän, diil sade herbir küüdä, ama herbir sokakta birär – ikişär var nicä bulmaa. Anıldıydı bu köpecik iki taraftan.

Bir taraftan bilärdilär onu çooyu, neçinki Lambuşkanın mamusu terzcilii becerärdi da onnara her gün insan gelärdi: ba kestirmää, ba ölçünmää, ba hazır dikilmişşi almaa...

Gelenneri Lambuşkanın mamusuna ilkin Bobik tokatta karşılaardı, kuyrunu sallayarak. Bu işlärlän taa çok gezerläär karılar, kızlar. Ani onnar korkak – bunu hepsicii artık biler.

Da bu üzerä alar-dılar yan-
narına birär parçacık ekme-
cik, kemicäk... da Bobik, kab-
let-tiynän payını, çekinärdi bir
tarafa. Vardı nicä kär bişey da
vermesin-när, ama Bobik, adı-
nı işittiynän, salverärdi aula
küçüünü – büünü. Bobik –
o nicä bir paroldu aulun içinä
girmää deyni.

İkinci taraftan Bobik anıl-
dıydı kendi arsız tabeetinnän:

pek toplaycıydı, pek sevärdi kırınlı kapuların önündä. Hiç
dayanamazdı, açan çorbacılar yada çorbacıyklar kapunun
önündä rütlü – bürlü işlär brakardılar yada unudardılar. Baş-
ka köpeklär, nicä köpek, gecelerdä yabancılara biraz salıp,
uyuyardılar, ama Bobik, nicä sanitar, gezärdi auldan aula,
neredä yoktu köpek da, dışarda kalan işleri dişlerinä alıp,
taşıyardı Lambuşkaların ambarın altına. Oradaydı onun
yataa da, "çorbacılı" da.

Çekedärdi Bobik izmetini, açan uşaklar hem büüklär
içerlerä toplanmaa başlardılar. Kimsey bilmeer neçin, ama
Bobik herkerä çekedärdi işini Petri çičusunun aulundan, an-
gısı onnarın aardında yaşaardı. Bezbelli, gündüzdän taa aul
aşırı görärdi, neredä naşey yuvarlanêr da, karannık olduy-
nan, nicä "elinnän" koymuş gibi, gidip ta toplardı. Bu takım
Bobik gezärdi bütün gecä. Kimseycii unutmazdı, yortu –
pazar bilmääzdi.

K. Vasilioglu

Soruşlar:

1. Niceymiş alaca palinin adı?
2. Neçin Bobii çooyu küüdän bilärmiş?
3. Nicä Bobik geceleri geçirärmiş?
4. Nänı o yıvarmış kendi topladıklarını?

Yaz

Meyvalar artık oldu,
Sepetlär dä dop-dolu.
Üzümñär dä şırada.

Ekinnär dä kılıfta.
Sıcaktan kaynêêr orta –
Yaz zaabit doz – dolayda.

T. Zanet

Şaka

Piska – kedi mırıltı –
Sıçannar oynêêr toplu.
Hepsiciy onnar altı –
Kalk ta say ba, bıyıklı!
Birisi pindi çanaa,
Çeketti şu oynamaa.
Kuyruunu girgin sallêêr –
O seni gülmää alêr

Piska – kedi, lokmacı,
Uyansana hızlıca
Kulaanı biri dartêr,
Trofacık sana atêr
Tä şunnar kaçtı delää –
Deldilär eni elää.
Piska – kedi yandı –
Şakamı haliz sandı.

T. Marinoglu

Düş gütmäk

(Masal)

Çin sabaaylän edidä
Üç tauk, horoz hem koç
Lafederlär birerdä:
– Diil läázım bilmää pek çok,
Taucan biri dedi, –
Üürenmää papşoy büütmää
Pınardan hem su çekmää.
Koç lafı ilerledi:
Tenecik diil prost imek,
Otlamaa severim pek,
Çorbacının bilmää olsa
Sopasını kısaltmaa.
Nända sanki üürenmää,
Kolaya da etişmää?
– Şkolada! Biläsin salt, –

Sevinip baardı horoz, –
Orada var çok kıyat
Hepsicii olarmış dost.
– Zor olur bizä klasta:
Holluk yok hiç orada,
Yımırta yaptıynan biz
Kutkudak pek baaracez.
Kırladarlar üfkedän
Hem düşär şu tepemdän.
Tauklar lafı kesti,
Hepsini bu işledi.
Korkundu bu laflardan
Kahırlı kafadarlar.
Herkezi gitti evä
Boz sıçan da deliynä.

T. Marinoglu

Soruşlar:

1. Kim annadêr okul için? Sıralayın.
2. Lääzim mı okula gezmää? Neçin? Inandırın.
3. Siz sevgiylän mi gelersiniz okula?

Gül hem bülbül

Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş. O vakıtlar bülbül-lär türkülerini sade aaçlar için çalarmışlar. Ama çiçeklär için, ani dünneyi gözellederlär, hiç aklılarına da bilä gelmäzmiş türkü çalmaa. Çiçeklär buna pek gücenärmişlär.

– Ah. Ah... Şu gözäl bübüllär bizim için da bir türkü çalsalar, ne olur sanki? – düşünärmişlär çiçeklär.

Günün birindä, bülbül yakından geçärkän, çiçeklerin biri sormuş:

– Olur mu bir gün sän bizim için da türkü çalasın? Biz pek beeneriz senin sesini.

– Olur yapayım. Yaarın, gün duuarkan gelirim. Angınızı aranızdan taa pek beenecäm, onun için da en gözäl türkümü çalacam, – demiş bülbül da uçup-gitmiş.

Bundan sora çiçeklär toplanmışlar bireri da başlamışlar konuşmaa.

– İcinizdä en gözälim bän! – demiş zümbül.

– Bülbül benim için çalacak kendi türküsünü.

Menevşä pek şaşmış zümbülün bu laflarına da demiş:

– Sän şaka, olmalı, dedin. Nasıl dilin döndü söylemää, ani sän bendän taa gözälmişin?

– Bülbül türküsünü benim için çalacak!

Papatiya, işittiyänän menevşanın laflarını, ölä bir gülüş kaldırmış, ani...

– Sän neyä gülersin, papatiya?

– Neyä mi? Zümbüllän menevşa, bezbollahi, unuttular ani tarlaların padişaaşımı bän! Tä sabaa göreceniz, ani bülbül en gözäl türküsünü benim için çalacak!

Çok vakit geçmemiş da artık zormuş annamaa, neredä kırmızı laalä, neredä zambak, neredä çiidem hem neredä altıncik... Ölä dartışmışlar, ani biri-birlerin saçlarını yolarmışlar.

Ama hep okadar birisi da verilmääzmiş. Sade bir gül çekişä hem dartışmaya karışmamış. Karannık olduynan. Gül gecä uykusuna dalmış, raat dinnenmiş.

Ertesi sabaa, gün duuarkan, bülbül gelmiş. Ama ne görmüş o? Hepsi çiçeklär yorgunnuktan, uykusuzluktan solmuşlar, çirkin-nemnemişlär. Aalaycaa çıkarmış, gordüynän onnarı, diil türkü çalaysın. Sade gül, ani faydasız dartışmaya karışmamış, vakıdınnan yatmış dinnenmää, uyanmış erken, bülbülü gülümseyräk karşılamış. Bülbül da pek beenmiş gülü.

Ondan beeri bülbül her sabaa, gün duuarkan, gelärmış da en gözäl türkülerini gülün hatırına çalarmış.

riza Akdemir, çevirdi K. Vasilioglu

Soruılar:

1. Neçin gücenärmişlär çiçeklär bülbüllerä?
2. Neçin başlamışlar çekişmää çiçeklär?
3. Kim hem neçin karışmamış çekişä?
4. Bulun herbir çiçään laflarını da okuyun.
5. Ne görmüş bülbül ertesi sabaa?
6. Kimin hatırına türkü çalmaa başlamış bülbül? Neçin?

İSTORİYADAN (TARİHİMİZDÄN)

Dedelär. Oguz Han

Bunnar, ani okuyacênız, çoktan olmuşlar, pek eski zaman narda. Oguz dedelerimiz Aziyada yaşarmışlar, bayırlarda hem geniş kırlarda. Onnarın pek kaavi, girgin hem dooru padişaaşı varmış. Adıymış Oguz Han. Onun küçüklüü için sölenler, ani açan o duumuş, üç gün anasından emmää istämemiş.

Oguzlar, VIII-IX as.
Ogyzu, VIII-IX cm.

Anası hem bobası duva etmişlär Tangri-allaha da ozaman uşak süt emmää başlamış. Pek ta hızlı bümää başlamış da olmuş bir kudretli batır. Hem fikirli da. Adını da koymuşlar Oguz.

Bobası öldüynän, Oguz onun erinä padişaa olmuş, Han olmuş.

Bir gecä Oguzun düşünä Tangri – Allaa gelmiş da izin vermiş ona, toplasın kaavi askerini da Dünneyi fena duşmannardan kurtarsın.

Oguz Han askerini kaldırmış da Tangri – Allaayın izinini tamannamaa yollanmış. Çok zor engellär geçmiş onun askerleri: susuzlu gölläri, er altındaki karannık padişaaahlını, üüsek hem kaarlı-buzlu bayırları, geniş hem derin dereläri hem başka da zor hem korkulu erlerdän geçmiş...

Sölener hem, ani Oguz Han düüşmüş Birbuynuzlu titsi hem pek kaavi hayvanınan, Tepegöz dev adamınan, angıları ozamannar o erlerdä yaşarmışlar da insannarı korkudarmışlar, gözäl kızları kaparmışlar hem zeetlärmışlär.

Oguz Han hepsini o duşmannarı hem zoorlukları ensemiş, da Dünneyi onnardan kurtarmış.

Bunnar hepsi bir gözäl oguz dastanında gösterili – "Oguz Kagan" dastanında.

D. Tanasoglu

Soruşlar:

1. Neredä yaşarmışlar oguz dedelerimiz?
2. Nicä ad vermişlär çocaa?
3. Nesoy çocuk olmuş o?
4. Nedän kurtarmış o dünneyi?
5. Kiminnän düüşmüş Oguz Han?

Yortu hem adet türküleri

Uyku türküsü

Nani, nani – nani, na,
Sarmaşêr uyku sana,
Nani, nani – nani, na,
Buluşaycez yarına.
Nani, nani kuşçaazım,
Uyumaa sana läazım.
Ko yukun olsun tatlı,
Düşlerin çıksın aslı.
Göklerä uçasın çak,
Fidannar kalsın alçak,

Horozlar gözäl ötsün,
Yıldızlar seni öpsün.
Buynuzlu ayda gezin,
O da biraz sevensin.
O bıkmış yıldız gütmää,
O istäärmış dinnenmää.
Tutuştuyunan gün duusu,
Diil läazım ona çok su –
Yıldızlar olêr tunuk,
Alatla evä çabuk.

Kolada türküsü

Kalkın, kalkın, çorbacı,
Kabul et koladacı.
Dışarda kaarcaaz yaayer,
Getirdik sizä haber:
Vakitlar oldu ayoz –
Dünneyä geldi Hristos.
Hepsi insan sevensin,
Allahı metinnesin.
Getirdik sizä kismet,

Çok saalık hem bereket.
Sevensin bütün dolay,
Hepsi işitsin bolay:
Büün yortu, sevinç, şennik,
Dünnedä olsun birlik.
Herbir ev olsun toplu,
Yaşamak olsun uslu.
Yaşamak olsun ayoz,
Dünneyä geldi Hristos!

Eni Yıl türküsü

Traka-traka kapuda,
Biz geldik bu yortuda.
Traka-traka Eni Yıl,
Siz olasınız mayıl.
Traka-traka gözellik,
Getirdik sevinmelik.
Traka-traka bereket,
Allahtan sizä kismet.

Traka-traka al kuşak,
Eviniz dolsun uşak.
Traka-traka horozlu,
Sofranız olsun dolu.
Traka-traka çorbacı,
Ya çıkar sän kolacı.
Traka-traka yıllara,
Çorbacıykadan para.

Traka-traka bu evi
Korusun Allah Saabi.
Traka-traka gitmeli,
Çorbacının bol eli.

Traka-traka saalıcak,
Yortu geçsin kutluca.
Traka-traka pek mayıl,
Kutlu olsun Eni Yıl!

Kolada türküleri

Hristos geldi dünneyä,
Ömür verdi günnerä.
Koladi – koladelä,
Bizdän dä bir büyük seläm!
Sevdi bizleri heptän,
Sevdi bütün ürektän,
Koladi – koladelä,
Bizdän dä bir büyük seläm!
Ko can ateşi yansın,
Hatır güdän sayılsın.
Koladi – koladelä,
Bizdän dä bir büyük seläm!

Zeedelensin kismetä
Nelär konulmuş neetä.
Koladi – koladelä,
Bizdän dä bir büyük seläm!
Saalık, sevgi evinizä,
Evlad gülüşü sizä,
Koladi – koladelä,
Bizdän dä bir büyük seläm!
Hep şılasın gün hem ay,
Kırda doluşsun booday.
Koladi – koladelä,
Bizdän dä bir büyük seläm!

Lazari türküsü

Lazari, Lazari.
Uçtum, gittim, dala kondum; Lazari, Lazari.
O dal bana emiş verdi; Lazari, Lazari.
Bän o emişi beyä verdim; Lazari, Lazari.
Bey bana katır verdi; Lazari, Lazari.
Katır bana kuzu verdi; Lazari, Lazari.
Bän o kuzuyu beyä verdim; Lazari, Lazari.
Bey bana emiş verdi; Lazari, Lazari.
Bän emişi kıza verdim; Lazari, Lazari.
Kız da bana verdi basma; Lazari, Lazari.
Basmanın içindä peşkir vardı; Lazari, Lazari.
Peşkiri bän ona verdim; Lazari, Lazari.
Bän o peşkiri koydum o kızçaza; Lazari, Lazari.
Biriciini koydum ardına; Lazari, Lazari.
Biriciini koydum üzünä; Lazari, Lazari.
Kız da gelin oldu; Lazari, Lazari.

İçindekilär

Tekrar.....	4
Alfabet	8
Vokal sesleri. Vokal garmoniyası	11
Kısm. Lafların geçirdilmesi	13
Urgu.....	15
Sesli hem tutnuk konsonnar	17
Konsonnarın dönmeleri	19
İkili konsonnar.....	21
Tekst	22
Tekstin baş fikiri hem teması	25
Tekstin düzülmesi	28
Abzaç	30
Tekstin soyları	32
Annatma, soruş hem duygulu cümlelär	36
Cümlenin baş hem ikincili payları	38
Lafların baalantıları cümledä	42
Yakın hem karşı maanalı laflar	44
Lafın kuruluşu. Kök. Birköklü laflar	45
Afikslär.....	47
Söz payları. Tanıştırmak uurunda.....	49
Adlık.....	51
Adlıkların sayıları	54
Büük bukva adlıkların yazılmasında	56

Adlıkların diişilmesi soruşlara görä	59
Adlıkların diişilmesi hallara görä	60
Nışannık	62
Nışannıkların hem adlıkların kullanması.....	64
Nışannıkların diişilmesi sayılara görä	67
İşlik	69
İşliin sayısı	72
İşliklerin diişilmesi zamannara görä.....	74
Sayılık.....	80
Aderlik.....	82
Üz aderlikleri.....	85
Aderliin diişilmesi sayılara görä	86
Ardlaf	87
Tekrarlamak	89
Tekstlär kontrol yazması için.....	94
Vatanım benim – paalı Ukrainam!	97
Halk yaratmaları	99
Masallar	103
Yazıcılar uşaklara	105
İlkyaz. İlkyaz yortuları hem adetleri	120
Yaz. Kanikullar. Dinnenmäk.....	125
Yortu hem adet türküleri.....	132

Навчальне видання

КУЛАКСИЗ Ольга Семенівна, ОПРЯ Домнікія Петрівна,
АРНАУТ Федора Іванівна, БУЧАЦЬКА Тетяна Григорівна

ГАГАУЗЬКА МОВА

Підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

У підручнику використано матеріали з вільних інтернет-джерел

Редактор *Ганна Казак*
Коректор *Інна Криворук*
Технічний редактор *Сергій Максимець*
Художники *Вікторія Дунасва, Дмитро Костенюк*
Дизайн і верстка *Павла Давиденка*

Формат 70x100/16. Ум.-друк. арк. 11,01. Обл.-вид. арк. 8,00. Наклад 136 прим. Зам. № 1503.

Видавець і виготовлювач видавничий дім "Букрек",
вул. Радищева, 10, м. Чернівці, 58000.
Тел.: (0372) 55-29-43. E-mail: info@bukrek.net. Сайт: www.bukrek.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.

Hoca Nastradinin fıkraları

Смішні історії Ходжі Настрадіна

Bunnar mı yırtık?

Zavalı Hoca hergün yırtık gezärmiş. Ama günün birindä çıkmış sokaa en yırtık yaamurluunnan. O yaamurluk ölä delim-deşikmiş, ani saa erceezi hiç yokmuş. Donnarı da kâr hep ölä yama-yama üstünäymiş. Erifin biri dayanamamış da sormuş Hocaya:

- Näändan buldun bu yırtık rubaları, Hoca?
- Bunnar mı yırtık?! – demiş Nastradin. – Sän gelsän da göräsın evdä taa ne yırtıklar var...

Denä kıpmaa ikisini дә

- Neçin avcılar, kezläärkän, kıpêrlar bir gözü-nü? – sormuşlar Nastradinä.
- Sän denä kıp ikisini дә, bakalım kezleyecän mi bişey, – cuvap vermiş Nastradin.

Herbir küüyün kendi adeti

Nastradinä gelmiş bir musaafir. Avşam ekmeeni idiktän sora demiş Hocaya:

- Bizim küüdä avşam ekmeendän sora vererlär bir çölmek süt.
- Bizim küüdä bölä iş geçmeer, – deyi-vermiş Nastradin.
- Herbir küüyün kendi adetleri var!

Büük ikram

Bir zengin adam çaarmış Nastradini musaafirlää. Bütün gün çorbacı gezdirmiş Nastradini aul içindä, evin dolayında. Göstermiş içerlerini, varlıını. Avşam üstü Hoca ölä kesilmiş kuvettän hem acıkmış, ani gücülä ayakça durarmış. Btki-bitkiyâ koymuşlar sofrayı. İçeri girdiynän, Nastradin görmüş pençereni setindä dizili çanakları sarmaylan, sıcak gözlemeylän hem başka imeklärlän. Ama sofraya ilkin koymuşlar çorba. Nastradin taman daldırmış kaşını çanak içinä açan çorbacı baarmış aşçıya:

– Ah, seni koça kafalısını ya! Kaç kerä var nicä sana sölemää, ani çorbaya yakıcı biber koymayasın! Hızlı alaysın onu buradan!

Aşçı almış çanakları da çıkmış. Nastradin sade, yutkunup, bakmış onun ardına.

Sora getirer aşçı kaurulmuş piliç. Hocanın ligaları akmış, gördüynän aaç karnına bu imeyi. Taman Hastradin uzatmış elini bir piliç butçaazı almaa, açan çorbacı genä aşçıya baarmış:

– Bän sana sölämedim mi piliçleri kızartmayasın okadar hem kara biber koymayasın? Al bunnarı hiç görmeyim!

Aşçı götürer piliçleri dä. Bir vakıttan sora getirer gevrek hem başka tatlılıklar da. Nastradinin genä aazı sulanmış da yutkunarmış. Ev saabisi, göz atıp musaafirä, itirer çinileri geri, aşçıya deyip:

– Sän ne, hiç mi düşünmeersin, ne yapêrsın? Isteersin bizi aaç karnına tatlılıklan mı doyurmaa? Al onnarı önümdän, görmeyim!

Nastradin, gördüynän, ani gevreklär da gitti, fırlêêr erindän da pençerenin üstündä imeklerä abanêr.

– Hoca ne oldu? – sormuş çorbacı. – Otur erinä. Şindi iyecez.

– Sän annaş aşçinnan, – cuvap vermiş Nastradin. – Bana bunnar da etecek.